

3 1761 07336307 9

# TÁCÁIR TIÓBÓID

HV  
5032  
M3  
032

seán ua ceallaigh.



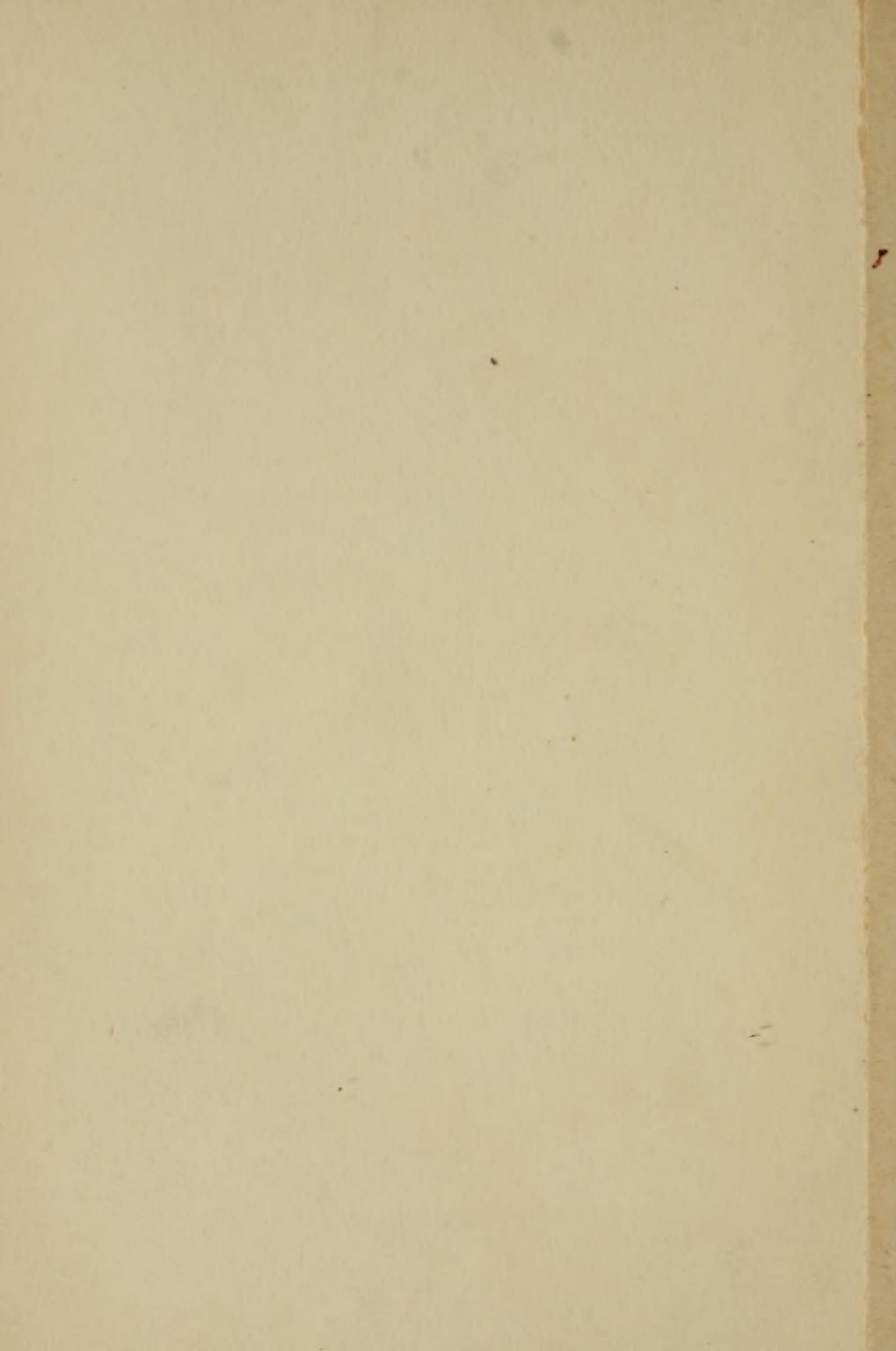
*From the Library*

*of*

PÁDRAIG Ó BROIN



Digitized by the Internet Archive  
in 2010 with funding from  
University of Toronto



Beatha

beata an atar  
tiobóid maicín

ó Láimh

seán uí ceallaigh

uisce “brian bóirne,”  
“saotar ar sean,” &c.

maille le Réamhrá ó Láimh

an atar agus tún.

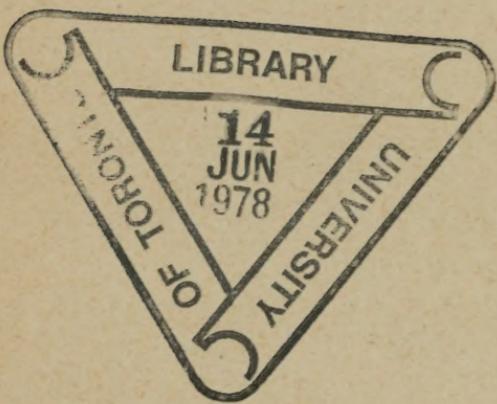
Ari n-a éup amach do  
m. h. macguill agus a mac, teoranta,  
1 mbaile áta cliat.

HV  
5032  
M<sub>3</sub> 032

# AN CLÁR.

---

	Cáib.	I		Teastanac.
<b>Oíge an Abhartail</b>	...	...	...	1
	Cáib. II.			
<b>Tóraí a Sagartachtá</b>	...	..	...	8
	Cáib. III.			
<b>Aicidí iñ Galair iñ Doibhíon</b>	...	...	.	13
	Cáib. IV.			
<b>Teadt na Mealgairtúachtá</b>	...	...	...	21
	Cáib. V.			
<b>Ais Tairteal na Tíre</b>	...	...	...	27
	Cáib. VI.			
<b>na Buirídeanta iñ a Scómáct</b>	...	...	...	35
	Cáib. VII.			
<b>i nálbain iñ i Sarana</b>	..	...	...	39
	Cáib. VIII.			
<b>An Manac i gCéimíalú-Óár</b>	...	...	...	46
	Cáib. IX.			
<b>An Óige-Saozál</b>	...	...	...	51
	Cáib. X.			
<b>Dirtealaí i nAimsearce</b>	...	..	...	56
	Cáib. XI			
<b>Dirteili Eile</b>	...	...	...	61
	Cáib. XII.			
<b>Tóraíeadh a Saozál</b>	..	...	...	65
	Cáib. XIII.			
<b>Tóraíeadh an tSaozálri</b>	...	...	...	69



## INTRODUCTION.

---

Some short time ago the present writer concluded a critique of *Uillan Óigíne*<sup>1</sup> with the expression of a hope that before long we should have something yet more worthy of the vigorous pen and active brain of the author. That hope has been not only realised, but abundantly crowned with fruition in the following delightful pages which form the first life of the great Apostle of Temperance that has appeared in the Irish language. The facts contained in this volume have been taken, for the most part, from the classical Life of Father Mathew by the late John Francis Maguire, and are arranged in such a manner as to give us a very good idea of the character of the man and the magnitude of the work which God enabled him to do.

This Life of Father Mathew is sure to receive even a warmer welcome than the last biographical volume that came from the pen of Mr. J. J. O'Kelly. Its matter and its manner will appeal more nearly and more powerfully to readers of Irish. It deals with the personality of an Irishman whose name is still one to conjure with, and it recalls a period which is within the memory of many persons yet living. It is written in

---

<sup>1</sup> *Uillan Óigíne*, by J. J. O'Kelly, Gaelic League Dublin, 1906.

an easy and flowing style that reminds one so much of *Cáinní na nDaoine* and it is destined to be, I would venture to say, the most popular contribution to modern history that has been placed on the market since the advent of the Gaelic League.

In the light of all this I cannot but think that it is quite superfluous for me to contribute these prefatory remarks, and the only reason I can offer for doing so is that it was I who first urged the writer to undertake *Beathas an Aiceap Tíobóid Maitiú*. He has now retaliated by asking me to write an introduction in English. I also acknowledge with thankfulness and pride his kindness in wishing to associate the book with a College where we are trying to do our best to propagate the living Irish speech, and where youths are being trained who will afterwards preach the principles of Father Mathew through the length and breadth of the land.

That there is a peculiar appositeness in this kind wish of the author may be judged from the fact that the establishment of a distinctly Irish College, inseparably connected with the name of Father Mathew, was one of the ways in which the "Nation" proposed to commemorate his splendid services to Ireland. Referring to the proposed Testimonial<sup>1</sup> this journal says:—"Men of every

---

<sup>1</sup> For Gavan Duffy's own proposal as to what the Father Mathew Testimonial should be, and the disappointing results of the efforts to raise any Testimonial of "the national gratitude," see "My Life in Two Hemispheres," by Sir Charles Gavan Duffy, pp. 66, 67.

religion and party are anxious to register the national gratitude to him who effected so great a reformation by the mere majesty of virtue. Such a testimony should be useful and enduring, something wide as his labours, free from selfishness as himself, national as his achievements. Such may Father Mathew claim from Ireland; and such would be a National Gallery and museum in which all that is most curious and beautiful in Irish art and external nature might be treasured up for posterity; or a College in which our native language, literature and arts might be revived and extended; such would be Irish libraries in the provinces, so chosen as to foster the virtue, intellect, and spirit of this Nation!"<sup>2</sup>

But, apart altogether from these considerations, such a life as this should be welcomed by every member of the Gaelic League, and by everyone that wishes to see our native language restored again to its rightful place in the varied life of the nation. Father Mathew, as is pointed out in one of the chapters of this admirable book, anticipated much of the work in which the Gaelic League is now playing such a prominent part. He restored to his fellow-countrymen that spirit of honourable independence and self-respect which they had almost lost. He inspired them with a noble disdain for mere sensual enjoyment and with a passion for self-improvement. He started schools for boys and girls in Cork in which industrial instruction was combined with literary training. He

---

<sup>2</sup> *The Nation*, Nov. 9, 1842.

established reading rooms up and down the country, and helped to stock their shelves with good and useful books. He founded bands<sup>1</sup> to wean the people from the public-houses, to minister to their love for music, and to refine and elevate their tastes. He contributed liberally to the publication of Father Furlong's Irish Prayer-Book, and on the list of subscribers the name of the great Apostle of Temperance appears in company with that of the great Archbishop of Tuam, "the Lion of the Fold of Judah." He encouraged the use of the Irish language whenever an opportunity arose, and in many places in Ireland, as the files of the newspapers of the time testify, he was presented with addresses of welcome in the native tongue. To crown all he learned the language himself in order that he might be able to give the Irish-speaking people the pledge, to minister to their wants in the confessional, and to pour the balm of comfort and consolation into their poor afflicted hearts. In all these ways, and in others, he rendered to the cause of Ireland and the Irish Language services that should make his memory cherished and revered and his name honoured and loved by every genuine Gael.

<sup>1</sup> "The formation of bands, purchase of musical instruments, support of temperance rooms, &c., subjected me to vast expense." See letter of Father Mathew to Gavan Duffy in "My Life in Two Hemispheres," p. 67.

"There are six and thirty teetotal bands in Cork, set up at a cost of from fifty to a hundred pounds each." A final edition of "Young Ireland," by The Hon Sir Charles Gavan Duffy, K.C.M.G., p. 104, Book III.

There is no danger that the memory of this great and good priest, of this typical Irish Friar, will ever die, but it must be confessed that he has not yet been accorded his rightful place in the annals of our country. There are thousands of our youth that have scarcely ever heard his name, and thousands of our adult population that think of him merely as a temperance reformer. The greatness of the man has not yet been appreciated; the magnitude of his work has not yet been realised; his splendid sacrifice and all-embracing charity have not yet been measured; no pen has yet been plied to give to the world, from the abundant materials at our disposal, a full account of the man, of the movement he launched, and of the immense influence he exercised on the character and temper of his time.

It is a great mistake to think, as some do, that he interested himself in Temperance only, to the exclusion of every other means of uplifting the people. This is to do his memory a grave injustice, to place him in a false light before the public, and to confine his marvellous energy within narrow bounds. Before he ever thought of entering on the gigantic crusade against intoxicating drink he had spent twenty-four years in Cork, and during all that time he was identified with everything that was beneficent and practical in the city of his adoption. In the lanes and alleys, in the workshops and factories, in the gaols and hospitals, he had made a special study of the wants of the labouring poor. His mind and spirit were theirs; he

laboured constantly and earnestly for their welfare; and if, in after years, they rallied nobly round him when he unfurled the banner of Temperance, it was, in no small measure, due to the fact that he had first shown himself the friend and apostle of labour. This is a fact which should not be forgotten; and if Father Mathew had never inaugurated a Temperance Crusade, if he had never extended his operations beyond the confines of the City of Cork, his work there, during more than two decades of years, as a simple, humble Capuchin, would alone entitle him to the everlasting gratitude of his countrymen, and to a proud and honoured place in the pages of history.

The late Sir John Pope Hennessy, on the occasion of the Centenary of Father Mathew, uttered these remarkable words:—"But, speaking in the City of Cork, and on this solemn occasion, I cannot forget the twenty-four years' labour of Father Mathew, of which little is known elsewhere. For more than twenty years before he undertook the temperance mission, he was the organiser and friend of the humbler classes. He was the wise adviser and the champion of the workman. During the sad decline of many local industries he aided the struggling artisans, he formed guilds and benefit societies, he warned employees and capitalists of their duties in language so earnest, that he was regarded in some quarters as a visionary socialist. From the pulpit of the little Friary a new crusade was preached seventy years ago. (Cheers). When Father Barry

of London, demanded in the Nineteenth Century a labour gospel for the perplexed age in which we live, when he called on Christian teachers to deal with the far-reaching problem of the distribution of wealth, the relation of physical science to the prosperity of the masses, the rights and wrongs of property, the claims of the individual to be trained for his place in life, and compensated by a secure old age for the toil of his years of strength, he seemed to be unaware that he was but repeating the little Friary gospel, the society-saving socialism of the Cork Capuchin Priest."<sup>1</sup> (Cheers). Father Mathew was, therefore, the Champion of Labour long before he became the Apostle of Temperance. When the imperative call of his mission forced him to leave Cork and travel through the country, he did not forget the gospel of labour in preaching the gospel of sobriety. On the contrary, in proportion as the sphere of his activity widened he gathered fresh interests, and even when in the very height of his fame as a temperance leader, with the steady, measured tread of over five million teetotalers by his side, the most casual conversation at once betrayed the practical bent of his mind and his intense interest in everything that concerned

---

<sup>1</sup> The Father Mathew Centennial Oration, delivered in Cork, 10th October, 1890, by Sir John Pope Hennessy, p. 9.

the people.<sup>1</sup> Arriving in Cork in 1842, one of the keenest of English critics, Thackeray, met Father Mathew, and thus wrote of him—“There is nothing remarkable in Mr. Mathew’s manner, except that it is exceedingly simple, hearty and manly. . . . He is also the only man, too, that I have met in Ireland, who, in speaking of public matters, did not talk as a partisan. With the state of the country, of landlord, tenant, and peasantry, he seemed to be most curiously and intimately acquainted, speaking of their wants, differences, and the means of bettering them, with the minutest practical knowledge. . . . His knowledge of the people is prodigious, and their confidence in him as great; and what a touching attachment that is which these poor fellows show to anyone who has their cause at heart—even to anyone who says he has! Avoiding all political questions, no man seems more eager than he for the practical improvement of this country. Leases and rents, farming improvements, reading societies, music societies—he was full of these, and of his schemes of temperance above all.”<sup>2</sup>

No wonder that schemes of temperance should have been uppermost in his mind.

<sup>1</sup> See “A Final Edition of Young Ireland,” by the Hon. Sir Charles Gavan Duffy, K.C.M.G., p. 105, vol. II., for Fr. Mathew’s ideas on orphan societies, fosterage, and the planting of fruit trees for travellers and the poor. The writer adds: “Are not these the thoughts of a genuine apostle.”

<sup>2</sup> “The Irish Sketch Book and Critical Reviews,” by William Makepeace Thackeray, pp. 62, 63.

During twenty-four years in Cork he had laboured in every possible way to uplift the people, but he saw that excessive indulgence in drink was drowning all their noble instincts and grand aspirations after a higher and holier life. He had spoken "in season and out of season with all patience and doctrine"<sup>2</sup> against this terrible vice, but he felt that he was struggling in vain against the tide. He had been preaching the Gospel of Love from the pulpit and the Gospel of Mercy from the confessional. Soon he would ascend the public platform, and stand in the public hall to ring out in accents clear and strong the saving Gospel of Total Abstinence. It was a novel and a daring step, but it was the result of no sudden fit of enthusiasm. No! It was taken after long and serious thought in the silence of his cell, after earnest, fervent prayer at the foot of the altar. He had learned by bitter experience that the Gospel of Love was lost on hearts that were held in bondage by intemperance. He had felt in lonely agony that the Gospel of Mercy was powerless to win back souls that were degraded by drink. He had seen such as these leave the Church to enter the tavern. He had watched them leave his own knee to plunge again into excess. He had known poverty and ignorance, grief and woe, sin and crime, and every other evil to follow in the track of drink. He had seen hospitals, gaols and lunatic asylums choked with the wretched victims of its fury. He had looked on all

this and more, and, in the quiet hours of the morning, and the still hours of the night, he had thought of it all in the presence of God, and had sent up ardent, piercing appeals to the Father of Lights to tell him what he was to do. The Father of Lights at length sent His servant an answer, and the trumpet call of duty resounded in his ears: "Deny thyself, take up thy cross, and follow Me."<sup>1</sup> Yes, he would deny himself the little drink that he had hitherto been accustomed to take, he would first take the pledge himself, and then go forth to do battle against an enemy that was degrading the people he loved and outraging the God to Whom he had given his heart's devotion. He started with only sixty immediate followers, but with a resolve that could not be shaken by any obstacle, and with words in which was already the ring of victory!

"Here goes in the name of God!" he said,  
 "In honour's name and in virtue's name,  
 To trample and crush the serpent's head,  
 And rid the land of the drunkard's  
 shame!"<sup>2</sup>

He raised his glorious banner in the heart of the City of Cork, and bore it in triumph through the cities, towns and villages of the land. He traversed the country north and south, east and west, urging the people to break the fetters of a cruel habit and to rise to the glory of a new life.

---

<sup>1</sup> Matt. c. xvi. v. 24.

<sup>2</sup> "The Centenary Ode," by Eugene Davis, p. 10.

" His voice was exceedingly sweet and musical, and capable of great inflection. His features were pleasing and handsome, and when he smiled sunshine diffused itself around. There was an air of dignity and tenderness indescribable about him; and the tenderness with which he spoke, the intense feeling which he displayed were irresistible."<sup>1</sup> He knew the people as well as O'Connell knew them, but "the finest peasantry in the world" note was singularly absent from his speeches. He could play on the strings of their hearts as he wished, but he never humoured their passions or encouraged vain boasting of their virtues. He admitted that much of their wretchedness was caused by English misrule, but he also told them that much of it was owing to their own drunkenness, idleness and want of thrift. When he had stirred their souls to the inmost depths, when he had roused their feelings to the highest pitch he called on them, "with much gesture and intense feeling,"<sup>2</sup> not to hate England, but to hate their vices and to vow, in the might of a strong resolution, that they would strike the chain of slavery from off their limbs, and, at one blow, emancipate themselves from the thraldom of drink.

" He spoke as one having authority,"<sup>3</sup> and as if he had been inspired from on high. His language came from the depth of his

<sup>1</sup> "New Ireland," by A. M. Sullivan, p. 51, 6th ed.

<sup>2</sup> "Father Mathew: His Life and Times," by Frank J. Mathew, p. 42.

<sup>3</sup> Matt. c. vii. v. 29.

heart, and went straight to the hearts of his hearers. His soul was aglow with the heavenly beauty of his message, and his spirit was on fire with the saving grandeur of his mission. The people caught his glowing spirit, they were fired by his noble example, and once more, as oft before, it was proved to the full that wherever the Irish priest leads in a fight for God or country the Irish people will follow to victory or to death. The whole nation hearkened to the appeal of this genuine Irish priest. They rose up as one man from the depth of the servitude in which they had lain so long, and, kneeling down before the altar of Temperance, they said as their leader had said before them :

“ Here goes in the name of God.”

A grand moral miracle had been wrought, a great bloodless battle had been won, and, in a few years, the Capuchin Friar had “ redeemed, regenerated and disenthralled ” the erring Irish race.

The man that worked this wondrous change was dowered with no extraordinary natural gifts, and we must look to some other source to explain the secret of his conquest. He had a widespread vice to combat ; he had a most unpopular message to deliver ; he had a very strange Gospel to preach, and unless he was truly a man of God, and specially designed by heaven for this purpose, he could never have made his mission such a grand and conspicuous success.

“ His mission was to convince the People through their reason and affections of the

virtue, and wisdom, and duty of Temperance; and he did his work. He did it thoroughly, nobly, purely, wonderfully. He came clothed in plain humility—his words were the native household speech of the People; his principles, virtue and hope. He opened the cabin door, and showed the sober man how the wife and children of the drunkard withered to supply his debauch. He rolled on the changes of time; and rent unpaid and land untilled, and deficient food, and sick bodies, and ruined affections were seen in the train of excess. He pointed out to them the difficulty of amendment and the impossibility of such impetuous minds as theirs compromising with vice, till they saw in his picture-words the drunkard hurrying to his fate as surely as the water which has leaped the cliff goes to break on the rocks at its base.

And brighter visions came, too; comfort for excess; mirth and music and bold sports for sottish indulgence; the pride of virtue for the vaunt of vice.

To have regenerated the People by such means is the glory of him who taught, and of them who learned.”<sup>1</sup>

These lines were penned when drunkenness had been banished from the land, and when Father Mathew was at the height of his fame. “In 1844 there were five and a half million names on the register of the Total Abstinence Society, and it was reckoned that at least a million and a half people had taken

---

<sup>1</sup> Thomas Davis—*The Nation*, 1844.

the pledge without being enrolled."<sup>2</sup> When we consider this we are not so much surprised at the glowing eulogies which were so generously paid to him by his Catholic and Protestant fellow-countrymen. Most of these will be found in the fascinating pages of Maguire, but a few, at least, must find a place here.

Preaching in Dublin on the occasion of the consecration of St. Andrew's Church, Cardinal Wiseman, then Bishop of Birmingham, thus referred to the extraordinary results of Father Mathew's mission:—"Long ago a pilgrim came from the East, and described the sufferings of the Christians under the galling Infidel yoke, and beseechingly called upon their brethren to relieve them. His words sank deep into the hearts of many, and numbers of rich and poor put on their breasts the Cross of the Church, and devoted themselves to the rescue of the Holy Sepulchre. The resolution and harmony with which so many obeyed his call, and the unspeakable success of his mission seemed to give it a Divine sanction, and his cause was declared to be the cause of God. Actuated by motives as inspiring, an humble son of St. Francis has travelled your land, preaching against a vice which was the greatest bane of your domestic happiness and spiritual welfare; calling upon you to take up the Cross of the Church and place it in your hearts, and not on your garments. How has

---

<sup>2</sup> Father Mathew: His Life and Times," by Frank J. Mathew, p. 63.

this mission succeeded, and how was that call obeyed? It has been obeyed beyond all human calculation; and the adhesion, not of thousands, but of millions has proved the authority that sanctioned it. Has God not thus extended His blessing even to the most despised amongst you? Yes, my brethren, and when you see the reproach of intemperance, formerly, and perhaps not unjustly, cast upon you, now removed—when you see the humble family that was cold and helpless now warm and comfortable—when you see the children of the poor not neglected, not illiterate, and destitute of clothing, but decently clad, and educated and supported, and the young people sober, and industrious, and virtuous; and when, in fine, you see the happy and contented family sitting round a well-furnished board, don't forget him who, through God, has given those blessings, and blessed the peasant as well as the prince, the cottage as well as the palace.”<sup>1</sup>

The late Mr. Denny Lane, writer, poet, wit and orator, whose memory is dear to Corkmen, knew Father Mathew well. On a memorable occasion,<sup>2</sup> having dilated beautifully and poetically on “The Poor Man of Assisi” as a knight and as a saint, I well remember him with head erect and beaming eye and thrilling voice speak thus of the Apostle of Temperance—“Theobald Mathew, although previously engaged in many other

---

<sup>1</sup> Father Mathew: A Biography by John Francis Maguire. M.P. Cheap Edition. Page 35.

<sup>2</sup>The occasion was the laying of the foundation stone of the spire of Fr. Mathew's Church, Holy Trinity, Cork.

good works, was forty-eight years old before he began his greatest task—a proof that one may never be too old to enter on a great enterprise. To that great crusade he brought the same knightly spirit as St. Francis. As a knight-errant he went forth to a world larger than St. Francis dreamt of in his day; neither Columbus nor Vasco de Gamo had spread their sails across the deep. He went forth to help the oppressed, to liberate the captive of his own vices, to spread his shield over the defenceless, with his sword to smite a monster worse than mediæval romance ever dreamed of, to scatter the foul offspring of unrestrained self-indulgence. He, too, selected his lady love, and from the Choir of the Virtues he chose that lady—Temperance, to whom he had plighted his troth. As in the mystical marriage of St. Catherine, he placed the ring on her finger, binding them together until death did them part—‘part’ I was about to say, but I should have said ‘unite,’ until death bound them in a closer, a stricter, an indissoluble, an eternal union.” (Applause).<sup>1</sup>

Charles Gavan Duffy, a most intimate friend of Father Mathew, with some others once paid him a visit in Cork. Of this visit he has left us a brief account, which is, nevertheless, so charming and suggestive that I cannot refrain from quoting it here—“We had long known Father Mathew, but to see the great moral reformer, who was changing the character of a nation, living

---

<sup>1</sup> *The Cork Examiner*, May 7, 1890.

contentedly in a shabby little house, plastered outside and in with teetotal songs and broad-sheets, with no attendant but one feeble old man, helping himself to whatever was wanted at table with an unaffected and cheerful simplicity, leaving his guests or his meals on the call of a peasant or a labourer who snapped a moment's leisure to take the pledge, was to comprehend the lives of the saints as we had never done before.''<sup>1</sup>

William Smith O'Brien, one of the bravest and the best of the Young Irelanders, wrote : " For myself, whether Father Mathew be, or be not, canonised as a saint by the Church of Rome, I am disposed to regard him as an apostle, who was specially deputed on a Divine mission by the Almighty, and invested with power almost miraculous. To none of the ordinary operations of human agency can I ascribe the success which attended his efforts to repress one of the besetting sins of the Irish nation. If I had read in history that such success had attended the labours of an unpretending priest, whose chief characteristic was modest simplicity of demeanour, I own that I should have distrusted the narrative as an exaggeration ; but we have been, all of us, witnesses to the fact that myriads simultaneously obeyed his advice, and at his bidding abandoned a favourite indulgence.''<sup>2</sup>

At a great public meeting held in the Theatre Royal, Dublin, on the 26th of

<sup>1</sup> "A Final Edition of Young Ireland." Vol. II., p. 101.

<sup>2</sup> "Father Mathew: His Life and Times," by Frank J. Mathew, p. 63.

January, 1843, O'Connell said—“The name of the Rev. Theobald Mathew is, in fact, a spell-word. It proclaims in itself the progress of temperance, morality, prudence, and every social virtue throughout the land. . . . I feel this—that it is not in language to describe, and that there is not rapidity in human speech to follow, the brilliancy of his career. There can be no wings given to words to enable them to rise to his moral exaltation. You might as well think of looking the noon-day sun in the face, without injuring the vision as to place the merits of Father Mathew in a clearer point of view than they at present exist. . . . There is no painting the rainbow, the ray that comes from the sun, or the angelic plumes that flutter round the throne of the Deity; and there is no angel more pure or worthy than the angel of public morality dignified in the person of Fathew Mathew.”

The mention of O'Connell's name recalls the glorious struggle for Repeal, and the memorable days of the “monster meetings.” These were an extraordinary success, and writing of them Mr. MacDonagh says—“The gatherings were as noted for their discipline and perfect order as for their immense numbers and enthusiasm. The wonderful temperance movement conducted by Father Mathew had just been inaugurated. Hundreds of thousands of men, women and children had taken the pledge against intoxicants from the wandering friar, and it was these strict teetotalers that made up the bulk of the crowds at the Repeal meetings.

Young and old of both sexes they came in their holiday attire, often travelling long distances on foot, on horseback, in vehicles of all kinds, carrying banners or branches of trees, and headed by bands in semi-military uniforms, marshalled by the wardens, distinguished by their white staves, and ribbons round their hats, inscribed, "O'Connell's Police."<sup>1</sup>

Charles Gavan Duffy, the founder of the *Nation*, writes thus of the meeting at Tara: "The number is supposed to have reached between five hundred thousand and seven hundred and fifty thousand persons. It was ordinarily spoken of as a million, and was certainly a muster of men such as never before assembled in one place in Ireland in peace or war. It was a subject of just pride that they met and separated—not only without offence or altercation, but without accident. Three-fourths of the number were probably teetotalers. Before Father Mathew's mission the experiment of collecting half a million of people in one place, and exciting them with stimulating oratory, would have been perilous—probably disastrous. But the teetotalers were kept in discipline not only by cool brains, but by the pride of class. A characteristic incident was told of their discipline. Three men observed loitering in a little town twenty miles from Tara Hill were questioned by the passers-by why they were not at the meeting, and they admitted that the teetotalers of the

---

<sup>1</sup> "The Life of Daniel O'Connell," by Michael MacDonagh, p. 309.

parish would not let them march with them because they had broken the pledge.”<sup>1</sup>

“ In no instance,” says Lecky, “ did these meetings degenerate into mobs. They were assembled, and they were dispersed, without disorder or tumult; they were disgraced by no drunkenness, by no crime, by no excess. When the Government, in the State trials, applied the most searching scrutiny, they could discover nothing worse than that on one occasion the retiring crowd trampled down the stall of an old woman who sold gingerbread. This absence of disorder was partly owing to the influence of O’Connell, and partly to that of Father Mathew. The extraordinary career of that wonderful man was at this time at its height, and Teetotalism was nearly as popular as Repeal. The two movements mutually assisted one another, and advanced together. The splendid success of Father Mathew was probably owing, in a great measure, to the fact that O’Connell had strung the minds of the people to a pitch of almost heroic enthusiasm; and, on the other hand, O’Connell declared that he would never have ventured to hold the monster meetings were it not that he had the Teetotalers ‘for his policemen.’ There was scarcely a Catholic county where these meetings were not held, and those who attended them have been reckoned by millions.”<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Father Mathew: His Life and Times; by Frank J. Mathew. Pages 72-73.

<sup>2</sup> “The Leaders of Public Opinion in Ireland.” by Mr. H. E. Lecky, M.A., pp. 297, 298.

Speaking at one of these monster meetings, held at Roscommon, August 20th, 1843, and attended by 200,000 Repealers, O'Connell thus expressed himself:—"Oh, how I love teetotalism!" he cried. "I have made it a rule that anyone who disregards its solemn obligation, and breaks his pledge, shall not be admitted to the Repeal ranks. Napoleon boasted of his bodyguards, but I can boast of a more than Imperial Guard—a Christian guard of virtuous teetotalers. (Cheers). The mighty moral miracle of five millions of men pledged against intoxicating liquors has come from the hand of God, and I hail it as the precursor of the liberty of Ireland. The man who drinks may, to be sure, elevate his courage thereby, and go to the field of battle, but in a little time his spirit evaporates, and he is good for nothing. But if I had to go to battle I should have the strong and steady teetotalers with me, the teetotal bands should play before them, and animate them in time of peril; their wives and daughters, thanking God for their sobriety, should be praying for their safety; and I tell you there is not an army in the world that I would not encounter with my teetotalers."<sup>1</sup> (Prolonged cheering and waving of hats).

These extracts reveal very clearly the relations of the two great movements which at that time agitated Ireland from the centre to the sea. They also show us the very high admiration which O'Connell cherished for the

---

<sup>1</sup> "The Life of Daniel O'Connell," by Michael MacDonagh, p. 325.

benefits of the crusade inaugurated by Father Mathew, whom he styled "the most useful man Ireland ever produced."<sup>1</sup>

Speaking at Cork, the birth-place of this crusade, on July 20th, 1899, Archbishop Ireland gave expression to sentiments which may fittingly close this Introduction:—"Father Mathew has honoured Cork; he has honoured Ireland; he has honoured the Irish race throughout the world; he has honoured the Church of which he was a child and a priest. (Hear, hear, and applause). Father Mathew was indeed one of the greatest benefactors of the Irish race. (Hear, hear, and applause). All that is needed to place the Irish race upon the high pedestal of prosperity, honour and glory is that they carry out loyally and continuously the injunctions of Father Mathew. (Hear, hear, and loud applause)."<sup>2</sup>

I fear that I have allowed these introductory remarks to run to an inordinate length, but I have done so in order to fill up blanks that must inevitably occur in a short and condensed biography. I wished also to whet the appetite of the reader, and to arouse his interest in the pleasant and instructive pages that follow. I hope, too, that I may have inspired many to seek other sources of information regarding a movement which Gavan Duffy calls "the greatest triumph in the

"Correspondence of Daniel O'Connell," vol. II.,  
p. 337.

<sup>2</sup> "A Message to Ireland," by the Most Rev. John Ireland, D.D., Archbishop of St. Paul, U.S.A., p. 4.

blazonry of history,"<sup>1</sup> and regarding a man who, like an inspired missionary, travelled Ireland, England, Scotland and the United States to propagate the principles that emancipated his race. I now send this book forth on its career of usefulness, and venture to say that it will be read with interest and profit by everyone that loves a pure and idiomatic Irish style, and by all that wish to know something of "the mighty moral miracle" which was wrought in this country nearly seventy years ago. It will inspire many a heart with love for Father Theobald Mathew. It may gain many a follower for the Gospel of Total Abstinence. It will suggest that what Father Mathew did once others may do again. It will incite to noble and earnest effort for the land that bore us. It will show us that it is never too late to put our hands to the plough in a good and noble cause. It will urge us to pray that the cause of Temperance, now renewing its youth, may continue to flourish till it diffuses its blessings all over the land. It will, in a word, make us understand and appreciate the power wielded in his day by the broad-minded, large-hearted, genial, gentle Capuchin Friar, whose name is still green in the hearts of his countrymen, whose fame will grow with the growing years, whose crusade is again being preached by the members of the Order to which he belonged, and the motto of whose life was like to that which inspired and enthused another

---

1 "Four Years of Irish History," by Sir Charles Gavan Duffy, K.C.M.G. Book I., p. 52.

child of the “sweet St. Francis of Assisi,” who, in dark and evil days, did a noble and imperishable work “for the glory of God and the honour of Ireland.”

FATHER AUGUSTINE, O.S.F.C.

Capuchin Franciscan College,  
Rochestown, Co. Cork.

*Feast of the Dedication of St.  
Mary of the Angels, 1907.*

# beat̄a an at̄ar Tiobóid Maitiú.

---

caib. I.

óige an abstair.

---

I n̄ veas ainn d'ainmneacáib móra  
na hÉireann gúili cónra eolap do bheit  
agáinn aipí pē látáipí ná aip ainn an  
At̄ar Tiobóid Maitiú. An té go  
mbeirí lán-eolap aíse aip imteacáib  
iñ aip raoctáip an At̄ar Tiobóid le linn  
a pē ní baoigal dō ḡan bheit i n-a  
deirg-peair, agur ní fuláip dō ḡan  
peabhar do chui aip a cónuirírann iñ aip  
a thúctais. Tá comhaiple leara le  
baint ag an té iñ ḡeap-chúiríse agáinn  
aip imteacáib an At̄ar Tiobóid ó  
copp a óige go ló a báip; tá bhus fē  
leit̄ le n-a raoctáip an aimreap ro.

Rugadh Tiobóid Maitiú i gCaireal  
Baile Tomáir, cúnig mile riúse ó  
Caireal Mumhan, an deisceamad lá  
de mí deipriod an fósgmáir i mbliadain  
á 1790. Imlaip b̄i ré a cúnig bliadna  
d'aoip d'airtphigsead a mhuinntear go  
Ráit Cloicín tamallín riúse ón  
gcairleán. B̄i ápur b̄reas faiplín

fiaitcheamhail aca annu. Ni facaird  
 Tioboid na éinne eile dá oícheap  
 deaibhriatáir rppiuúnlaatact na gann-  
 tanar na éinnid eile acht capannaict  
 iñ fláilíre iñ cpoide na féile pé óion  
 tigé a n-aícheamhail. Bí páirtiúde uile  
 an tigé go fiaitcheamhail paróireamhail  
 le bochtaiib iñ le luéit riubail maja ba  
 dual-dóib. Acht ba fiaitcheamhla pé  
 óid mo Tioboid grádáin na éinne  
 eile aca. Ni raibh aon iongnad acht  
 an cpoide móri ceanamhail ceannra  
 do b'í aige. Bí cionn pé leit aige ari  
 a máthair agur bí an cion céadna ag a  
 máthair ari. Cé guri b'í e Tioboid an  
 ceathairmád duine dá naonbair mac iñ  
 dó iñ mó tuiscead rí milreáin iñ  
 phurop i virde ro-blarta iñ aúbair pleithe  
 le point ari an gcuim eile. Agur ni  
 mire a pád. guri b'í e Tioboid do  
 pointnead go paróireamhail tolteanaic  
 lúctgáireas opta gac níod dá mbioib  
 aige. Ni raibh éinnid eile iñ mó éuip-  
 ead átar cpoide ari agur é i n-a  
 Sárrún na plead do taidairt dá  
 deaibhriatáirpeacáib iñ dá Óeipbhreac-  
 riacaib. Lean an paróireamhlaact ro  
 dó go cipic a faoisail.

Ni ari a muinntir féin amáin ba  
 mian leip móthe do point. B'aoríonn  
 leip b'ait aib cabhrusgaib le bochtaiib  
 agur ba taitneamhac leip a Óicéall  
 do Óeanaim do buaceilib iñ do  
 cailínib aimriple an tigé. So deimhín

nioř mait̄ leip̄ aon bhuadairt 'fan  
mbheir do bheit̄ ař iuc̄t oib̄e a  
muinntipe dā mbead̄ dul ař a leasgar.  
Seo eac̄tra ðeim̄neoc̄air̄ é: Tápla  
r̄piotán do bheit̄ ař ḡluaireac̄t r̄fē  
r̄cat̄ an tige. Ni r̄aiř d'uirce ař  
muinntip̄ Tiobóid̄ i ḡcómair̄ a n̄gnócta  
ná. i ḡcómair̄ a ḡcuro r̄tuic̄ ačt̄  
uirce an tr̄piotán r̄eo. Ba leop̄ é  
le linn an ḡeim̄huiđ. Ačt̄ nuair̄  
b̄eiread̄ an ram̄pat̄ opt̄a b̄iođ an  
t-uirce an-ḡann de gnáč. Éinne go  
b̄fuil eolap̄ aige ař c̄úrraib̄ feirpm̄  
eoireac̄ta tuiḡriđ r̄é ḡur ciotač  
an r̄ud̄ go leop̄ uirce do bheit̄ ař  
rajsáil i ḡcómair̄ an tige. Tús  
Tiobóid̄ ro r̄é n̄dearaia agur̄ é ař  
eiḡise ruar̄, agur̄ ni r̄aiř éinnid̄ ip̄ m̄b̄  
b̄i ař cup̄ c̄úrraim aři ná an tr̄uiḡe do  
b̄-feap̄i c̄um lán-tairp̄e do baint̄ ař  
an tr̄piotán. B̄iođ r̄é ař ḡabáilt̄ de  
le n-a f̄luagair̄ moč diaðnač a  
d'íappair̄ é ðoim̄nuis̄ad̄ annro ip̄ é  
c̄arađ annr̄uđ ip̄ é tr̄peorlađ i f̄liğe  
ip̄ ná im̄teočađ oir̄ead̄ ip̄ deor̄ de  
amuḡa. Ip̄ beag a ţaoil éinne an  
uairi n̄d̄ go leasgarfađ r̄é m̄b̄-c̄uio  
de c̄laoř an ólačađ ip̄ go m̄c̄efat̄ r̄é  
tajt̄ buile an tr̄luais̄ le f̄ior̄-uirce  
r̄ut̄ a ţtaorfađ r̄é.

Mar̄ aduðrađ n̄i r̄aiř ačt̄ tamallin  
rl̄ige idir̄ Ráit̄ C̄loic̄in agur̄ an caip̄-  
leán. Téidead̄ Tiobóid̄ go dtí an  
caip̄leán go minic̄, agur̄ ba ḡeap̄i go

pairí Eibhlír Maitiuán bain-phlaic an chairleáin éomh ceanamhail airí i pí marí bí a mártair féin. Tugadó rí milreáin agus eirtíde agus feoda agus aifgead do go pláinreacé. Agus aip an gcumadó tágadó leir fleadó do tábairt go minic dá chéardis óga féin. Lá de réada laeteantaibh bí an línion tigé i n-a ruithe timcheall báis an bhrí. Duibhseart a mártair leo gur b'ait leí naonbári mac aici agus gur fionn air éinne aca beit i n-a phagairt. Seoippre an duine ba fíne aca bí i n-a haighe. Acht, cé gur bhrónn gaol doibh éide luachmári Áifíunn agus cailír aip Seoippre agus rún aige gur aothar phagairt a bí ann, ní pairí Seoippre féin toilteanaí, ní pairí leagadó aige leip an phragairtaí, agus bhuail ré a cheann faoi aip cloírint cainnte a mártar do. Níor b' amhlaidh do Tiobóid. "Ná bhoí imfhionóm oírt, a mártair," appa Tiobóid, "i pí mian liom-ra beit imphagairt."

Baineann ré le deallramh náir b'fada gur aipis Eibhlír Maitiuán go pairí a peata ciúin fionn datamhail le beit i n-a phagairt. Seall rí aip an dtoirít go gcuimfeadó rí aip rcoil é aip a coptar féin, agus ná leigfeadó rí d'éinne eile piginn do chailleamhaint leir no go mbeadh ré i n-a phagairt. Bí ré a dá bhuadain déag d'aois féin am ro, agus i pí é an

peoir do ó ceap rí i n-a édaimír ná  
Aghadán Ó Connígs i gCill Ó Connígs.  
Seolaod Tiobóid go dtí an Colláirte  
reor i dtíráit, agus ní call a pádó gur  
riileadó teoila i Ráit Chloicín an lá b'í  
Tiobóid ag rúaplamaint le n-a mártair  
iñ le n-a muinntír. Ír leipr dáinni  
anoir go raibh uaignear ari Tiobóid  
fén, iud nári b'iongnaid agus, gur  
lean an t-uaignear roin do go dtí  
an Cáirc ari a laigead de. Nuairí  
beir an Cáirc ari móthuisg ré air fén  
nári b'féridír leir é fén d'iomáin no  
go bfeicfead ré a mártair iñ a muinntír  
tear. Ír cad a ñein ré? Óailis ré  
leir ó'n Aghadán i gan fior d'éinne,  
agus níor leis a scit gur buail ré  
an doiar píteacá i Ráit Chloicín iñ gan  
aon éonne ag a muinntír leir.

Ír iomáda atáir iñ mártair go mbeadó  
feairg oíche dá ndéanfaid a mac a  
leitceid. Níor b'amhlaidó d'atáir iñ do  
mártair Tiobóid. Ír amal a b'í átar  
cnuisce oíche rúd an uairí Connachadair  
é. Agur iñ beag baoisgal ná go raibh  
átar ari an aor ós. Ír iomáda fuit-  
eann Aghadán, leir, do thíbrieoíadó  
mac leisinni ari fad dá ndéanfaid ré  
a leitceid oíche. Ni marí roin a ñein  
lucht ceannair Aghadán i Cill Ó Connígs.  
Tuisgeadair rúd cia b'í aca. Tuis-  
geadair bhus an rceil. Tuisgeadair nári  
ghnátar buacáill gan tréite buacalla  
ann, agus nári loct ari buacáill

Ériáthóirí fionn do bheirt aipi an Cháirc  
do chaitheamh i bhfoéair a mhaítar.  
D'aitníseadair aipí ghnúir ír aipí féin  
ír aipí i teis-iomáin Tíobóid ó túnír go  
plaibh aothair ragairt ann agus rám  
nudéanfað ré dearbhád beag féin nár  
mírte é mhaiteadó dho. Bí ríméad  
oíchea nuairí tainig ré tair n-air cùca,  
agus bí uairnear agus aitcheacair  
oíchea nuairí rcapaí ré leo féidir i  
gclionn cùis mbliadán. Duacailí  
cúinn capannaí daethaíl dúnchráctas  
pairteacháil macanta Ó'háin é a ceirt-  
earf'ran Agadáin, agus bí meair aipí  
as buachaillibh ír ag oirdibh dá péis.

Cuaird ré ó Agadáin Cille Connais  
so colláirte Maige Nuadat i  
mbliadain a 1807. Ní fada d'fhan ré  
annrúd. Samhluigeanann ré dúninn go  
plaibh ré níos-rímpliúthe níos-baotd do  
ghnáraibh an colláirte rin agus gur  
faoil ré ná plaibh a bheag aipí beagánin  
dá púise féin do bheirt aige ann. Aipí  
aon cùma ír leiri nár tuis ré go  
plaibh lucht ceannair an colláirte com  
dian aipí na macair leiginn ír map a  
bíod. Bí ré féin comh plaitheamhail ír  
mapí bí ré phairí, agus dubairt ré leir  
féin lá go dtabhairfað ré fleadh i n-a  
fheomhla féin do Ériúil no ceathair de  
rna macair leiginn ba éairíneamhais  
leir. Nuair bí an dioigbháil déanta  
aige, má ba dioigbháil é, cuipneach i  
n-umhaile dho go plaibh duláise agus ghnár

an Colláirte bhríte aige, agur go nuaorffairde é, agur nári móide réal de ná go nódhreocairde ar an gcolláirte é. Táinig náire óróidé aili, agur ír é óeim ré ná bailliusgach leir abhaile i mbliadhain a 1808. Ó'fearraigh leir ro do d'éanamh i dtíráit mhaist ná fúirseac no go nuaorffairde é ar eagla go nódhreocairde annroin é ír go gceapfaidé coip baile guri coip éigin eile do bhrí i n-a coinne.

B'é seo an tara feacht aige ag teacht abhaile gan coinne leir. Niop b'iongnad dá mbeadh leat-eagla ar a chaitiodh ná eirgheoċatd leir beirt i n-a ḫagart go bráid. Niop ḫábaod aon eagla go háinni. Ḫeall ré féin dá máctaír agur é i n-a ḫállún guri ḫagart a beadh ann. B'fíor do. Cónṁlionad an ḫeallamaint. Mar b'ádómaraisé i nÉirinn é bhrí eaglais ag Órto na gCapuiriñeac i gCill Connis agur é ari rcoil ann i n-a óige. Cioth ré manais mhúinte na mainistreac ro go minic, agur ba móri é a mear oiféa. Coimhluat agur rcapaí ré le Colláirte Maijse Nuaibhéal aod a óeim ré ná é féin do éi pír pí ceannas an Aċċaj Ceiliptin Ua Corcopáin é féin, agur o'fan ré annroin no guri óeim an Doċċuip Diaħda Ua

Uaireanaisg rásait do Domhnac Cárga i mbliadhain a 1814. Ní raibh sé a céitíre bliadana fícheadó d'aoif nuaip a cónáilionad an Seallamhaint a tuisg ré dá mánáip i n-a óige.

Tus ré a céad reannmón uairí i n-a pharóirte d'úctaír i dTíobraid Árann. D'é Soircéal an Domhnaisg áitiúle rin ná guri fura do éamail dul tré ériú gnátaidé ná do'n feair raiðbír dul go plaitear DÉ. Tábla go raibh an feair ba raiðbír 'fan d'úctaíg ag éirteacht leir an treannmón. Feair móri neamhar do b'eas é i dteannnta do bheit raiðbír. Cárach é féin agus an manac óg ari a céile tap éir Áifíunn. "Táim an-úintheac. Tiot, a Óctair Tíobróid," ari reirean, "toirce an iarrhaíocht do tuisgair fé mo ríáthú tré ériú gnátaidé."

## CAB. II.

### COSAC A SAGARTAÍTA.

Ba pós-eapar i n-a manac m'Óctair Tíobróid guri reolaíod é go Cill Coinnis. Ní fuláip no guri taitn ro leir. Ní raibh aon díream eile ba mó do éuir ag maectnam ari Rísg na nDúl é ná na manaisg cnearta do b'í i gCill Coinnis agus eircean i n-a mhaic léiginn ann beagán bliadán riomh 1m. Bí

ré pén i n-a manac anoir 'ran mead  
 céadna, agur manac ní ba chaptann-  
 aige ní raið ann riám. Ói cion ír  
 mear ír upplam ag sac éinne air. Ói  
 mear fé leit ag daoinið boéta air.  
 Cár óiongnað? Manac ní ba déir-  
 eamla níor rús riám ari scilling.  
 Agur ói ré com uimal cnearta ír dá  
 mba aðbar naomín é. Ói ré ari feari-  
 aib datamla na dútaigé pén am  
 roin leir. Ói aðair ói agur cnot air  
 d'oirfead do naom. Óioð ré ari  
 riubal ó glaodáe an coillig go  
 meadón oróce naé mó. Óioð rúað  
 timcheall a áruir faoirtine ó dús  
 duð, agur ói de óðear ag an bpolal  
 ari nári óiongnað dá mbead éad  
 ag daoinið eile leir. Lá airicé  
 agur rúað daoine ag feiteam  
 le faoirtin d'fagáil uáið buail  
 ragart de fagartair Cille Coinnis  
 fé déin an áruir map a raið an manac  
 ós ag cónairpliuða ír ag cnearuða  
 na bpeacað. Sín an ragart litip  
 ipteac 'ran áruir cum an Aðar  
 Tiobóid. Léig an tðatair Tiobóid í  
 agur ír é ói 'ran litip ná ófrouðað  
 ó'n earbos san faoirtin d'éirteac  
 'ran áit rin fearta. Amac leir an  
 Aðatair Tiobóid ari an látair rin, agur  
 duðairt ré leir an bpolul go gcait-  
 fioðir dul go dtí ragart éigin eile  
 map go rabbear tar éir core do éir  
 leir pén. Deinead 'ran éagsóir,

leir, é. Do néisír deallgáimí d'innír  
 duine éigín do'n earrbog suí mar aí  
 tAchair Tíobhóid amach an Chomaoine  
 Naoimhca i n-a mainistír fén le linn  
 na Cárca. Ní raibh rán ceadca ag  
 aon Óró. Ní ceaduitítear d'éinne  
 acht do ghnáit-éleip na haité an  
 Chomaoine Naoimhca do maradh amach  
 Domhnac Cárca. Gnáir é reo go  
 ngeilleagar do i nÉirinn le fada.  
 Agur níor thém an tAchair Tíobhóid a  
 malaist. Acht cuipeadh bhréas aír pé  
 níodh ba bhun leir. Bhuaigh an tEarrbog  
 amach i dtíráit go raibh an éagsúir aige  
 fén, ámhaic, agur bí aitmeile cíordhe  
 aír, níodh nár b'iongnaid. Meas ré a  
 leat-rcéal do ghabál leir an Achair  
 Tíobhóid ar uét a raibh déanta; acht  
 ní beadh a chailleadh bainte ag an  
 Achair Tíobhóid leir. B'í reo an daing  
 feacht go raibh raísear earrionaír idir  
 an manach dúnchraicta agur cléip  
 Maige Nuadat, agur ba mór an  
 truaig é. Ní raibh aon gábaid leir an  
 earrónáir an taca ro.

D'fheadh an manach ós timcheall aír  
 annroin feacáint cá bpráistír ré inead  
 oiriúamhnaí. B'í tol Dé gur feolaú  
 go Mainistír na gCapuairneac i  
 gCathair Córcaíse é gan moill. An  
 tAchair Árt Ua Laoighaire ír ead do  
 céad-éuirían mainistíri bheag ro aí bun.  
 Ní raibh de éleip 'rán mainistíri acht  
 an tAchair Domhnall Ua Dónnabán

uaċċapān agur an t-ċċaġi Tiobdō idha  
 r-ġażart conċanta. Saġġart b'reas  
 għad-domaġi-ċeċċamail do b'eað an  
 t-uaċċapān ro. Ba ċċċaġi nār  
 diceanġnað i b'rappaix ē le linn an  
 Sceon. Bi xemx iċċiġ i għċejt-l-ġar  
 rluuix ċċaġi-ċa ari b'ruaċ an ārġan  
 agur an għarr-pajjeġ as-magħad ip-  
 għaliex fuo agur għan akt cūpli  
 neomat eile le caċċeċi ari an raoġġal  
 ro aige. Akt tħuġ oifriġeċ-ċi ażju  
 kien nneċċa ē, agur d'aktin ari  
 għiġi b'Ermeannac a bi ann. "An  
 iomda Ermeannac eile an-nro?" ajiġi  
 an t-oifriġeċ-ċi. D'innejra idha, "Sead,  
 r-caoilfejni raoġi ribb-re," ari reiġean;  
 agur r-caoilead. Ħāniġ an t-Ab  
 aħxaile go hējja minn i-għidu tamaiġi  
 agur bi xemx i-n-n-a. Séip li neċċeċ-  
 ċopċa iż-żejt. Dā b'faġġad xem  
 noġa de b'ċċaġi-ċi deċċa an domiġi  
 b'ē reo an ceann ba mō t-taċċu-  
 lej f'ejn idha. An jekk il-ġuġi  
 agur an millead do ċonċaġi xem  
 b'rappaix niċċi għall-ġadu ari a-ċuġġi  
 go b'paċċ; agur nī jaib ēnni idha ba  
 mō tħuġ r-foliar do bi le cproċ-ċi d'ull-  
 muġġad i għidu ari a-ġuġi. Ir-  
 aindieji an t-ċċeo b'io idha ari a-ċi  
 ro, nī għadha a ri. Ba minn  
 do b'ēġġi idha a-leine f'ejn do ċiup ari  
 duunejn boċċi aċċa i għidu ip-  
 qiegħi mill-ġuġi idha ari a-ġuġi a

Úáir. Dá bpuig rín ba minic a bí ré fén agur san aige acht an t-aon leine amáin. Nuairi táinig an t-áctairi Tiobóid éinigse b'éigint do'n Actairi Domhnall éadair leabhar do fholáctairt i n-a cónáirí ari iaraíct. Mar a céile b'éigint do cleas spinn d'imírt ari cónáiríraí éum dínéarí an céad lae d'fagáil do'n Actairi Tiobóid. Tá achtusadh móri tagtha ari an raoisgal ó foin, agur ní miúte é.

Níor b'i longnadh baird do bheit ag an mbeirt manac le céile rasaí fada agur ro amhlaid. Ní raibh an tlaictearán ró-áctamail ari fad; acht bí ré díreach d'éiriceamail fáilteamail, agur b'fín iad na tréithe do taitn leir an Actairi Tiobóid. Fé'n am foin ní raibh ag cur cíúlaim ari an Uaictarán acht meall ceoil do fholáctairt i gcomáirí a réipéil. Soláthraísear an t-meall do lá, agur, má bí áctar fé leití raibh ari éinne, ír ari an Uaictarán do bí ré dá bárrí ro. Acht, fóiliúor! D'imírt an t-meall céadna cleas spheannmári ari an céad Domhnac le linn Áiríunn: i n-mead ceol diaða do réinnim do réinn ré fionn spinn nári airísear a leitíeo fé óion réipéil raibh foimír rín ná ó foin i leit. Acht da thonaíct é an t-meall iaraícta dein ré a cion fén i dtíráit, agur ní móide rcéal de ná gur b'é ba bun leir an muingín do bí

AG AN ACHAIPI TIOBÓID FÉIN AR AN GCEOL  
NÍ BA THIAOTHNAIGE.

Níor b'fada do'n Achiap Tiobóid i  
Scoilcais no go raibh an ríuaig éigin  
ceanaamail air i n-áirítear i gCill  
Connais. Tá ré i mbéalair Haeðeal  
fór dá dtiocfaidh tuatac ó lapchar  
Ciarparaidhe le ualaic imé go maigead  
Scoilcais ná fillpeadh ré abhaile gan  
raoiridim o'fágail ó'n Achiap Tiobóid.  
Dá bhíg rín o'fáglaim ré an  
Haeðeal i gcumha i n-áirítear  
ré raoiridim na dtuatac go roiléiri  
i n-áirítear ré i n-a cumaif teagairc  
i n-áirítear leapa do tábaitit do  
lucht labhairta na Haeðeal. Cár  
b'iongnaidh dochair ag daoiniú rímpuirde  
ar? Agur do thí dochair ar ag ós i n-áirítear  
ro fín?

### Ceil. III.

AICÍD IS GALAR IS DOBRÓN

I mbliadhain a 1817 tábla Órioscáid  
millte i gcaithair Scoilcais. I n-áirítear  
dochair tuine o'fágad air plearc a  
b'foma leip an aicíd céadna. O'fág  
ré an t-árgánaidh i n-a luighe éigin mait  
leip an reantúine, agur iad ro ná  
raibh i n-a luighe bí ríannraidh faoighail  
oifé. Le linn na haicíde rín ní raibh

i gCorcaigh feap eile, ba éuma tuatae  
 no liaig no ragart é, 'd'oiríos é com  
 duitractaé ari ron na n-octraé i' mar  
 deim an tAchair Tiobóid. Óisod ré  
 ag ghuairfeacht ari a tícheall ó glaodach  
 an coillig gac maithean, agur pé ait  
 d'a dtéidead ré óisod rólár agur  
 leagáir i n-a tmeo. Fé'n am go raibh  
 rcapta aca leir an éagsúas ron da  
 beag duine i gCorcaigh ná déanfaidh  
 ari an Achair Tiobóid d'a n-iarradh ré  
 oícta é. Agur i' é 'd'íapp. So  
 deimín níor b'férdir leir é fein  
 d'iomáiní gan obair éigin pósanta vo  
 bairt ari riabhal aige i gcomhuráde.  
 Cuiri ré rcoileanna céard ari bun  
 i gcomáir na n-oscáin. Na hoscáin agur  
 na buacailliúde do tagad so  
 dtí n-a mainistír do gnáth do bláth-  
 éeangail ré i n-aon buirdin aithním iad.  
 Cuiri ré Cumann ari bun d'oidh i  
 mbliadain a 1819. Cumann Seopair  
 a tuis ré mar ainnm aip seo.  
 Soláthairi's ré leabharla brieag d'oidh,  
 agur léimis ré d'oidh cionnur a tioerfaidh  
 leo maithear do déanam d'a céile i  
 ruisé i' go nabadaí uile bocht páirí  
 eolac ameolac, ag cabhrúsaid le céile  
 ari a ndícheall.

An bliadain i n-a diaidh ran .1.  
 bliadain a 1812, cailleadh an tAchair  
 Domhnall, agur do b'i de bhrón  
 époiríde ari an Achair Tiobóid i n-a  
 diaidh ná feadfaidh ré éinnid do

Déanamh acht beirte ag ornadógsail agus  
 ag rileadó deoir deis i f'orúidé. Lá  
 de rna laeteantais agus é ag bhusád  
 a bhrión leir fein coir na teine f'aoil  
 ré go ndubhaílt duine eisín leir go  
 raiib buirdéal vísé 'ran gscórfa agus  
 go leasárrfaidh ran é. Phreab ré ar  
 a binnais agus d'fheád ré timcheall  
 air, acht ní raiib éinne i n-a gaoj.  
 Amach leir agus níor pítarid ré de'n  
 rtáip rín éum gur amhris ré a duine  
 muinntearfaidh an Déin Ua Coilleáin.  
 Oinnir ré do'n Déin cionnus mar  
 túit amach. "An deamhan, a chroíde!  
 an deamhan," aipr' an Déin. "Má'r  
 ead," aipr' an tAthair Tiobóid i n-a  
 airge périn, "ní hé an buirdéal vísé  
 a leasárrfaidh mire acht dian-obair."  
 Agus seo ag dian-obair aipr' é  
 láithead.

Bí go leor le déanamh i n-a  
 timcheall. Níor mór pcoileanna  
 céad idh na n-ósban d'farringsiusgád  
 íp do éar i bpeabhar. Deinead ro.  
 Bí buirdéanta ionta i gscórfaidh  
 léiginn; agus i dteannta an léiginn  
 mhuineadh phagáil agus obair rnaítear  
 ionta. Bí tuairiaptal maiti le phagáil  
 ar an obair seo. Bí dá céad ósban  
 agus trí céad cailliuibh 'ran pcoil i  
 mbliadhain a 1824. Léiriúgeann ro  
 dhúinn, fé mar léiriúg na pcoileanna  
 orúde é ní ba diaónaigé, íp mar  
 léiriúgeann buirdéanta Connacht na

Íseabhlach a noír go mairb roinn riamh  
ar an **Íseabhlach** iad féin do éup  
éum cinn i gcuimhneáil leiginn agur  
cúnamhúileacáta dá mbeadh dul aca  
ar pcoileannaithe. Leipíseann ré leir  
dúinn gur mait doibh eol do'n Acaipí  
Tiobdóid ro cé ná mairb aon cuimhneamh  
ar Connacht na Íseabhlach an uairí úd.

Fóiríomh, iusg a óthar eile bhrónin ar  
an Acaipí Tiobdóid annroin. Bí a  
dearbhóratáiri ós i n-a cónáinre de le  
n-a coir, agur bí cion an domáin ag  
an mbeirt ar a céile. Acht éupi an  
t-úisíneáclach roimh féin dul go  
Deisceart Áifrice, agur ní géillfeadh  
ré d'éinne gan bailiúsga dhéanamh  
i mbásó Ó Seánín é i n-aoir a ré bhuadna  
véas. D'fág ro go dothraonach an  
t-ácaipí Tiobdóid, mórfóidh ó ba ius  
gur fág a mácaipí an dearbhóratáiri ós  
ré n-a cùram ar leituis.

Iusg éupi an dothraon é gan móran  
maiteara do théanamh dá phobal if tá  
cónáinphanaibh an uairí úd, ám, agur  
if aca do bí géar-gába dhéanamh  
éongnamh. Cuirteadh tulach ar bun i  
mbláthain a 1825 agur do néirí na  
tulach rím ní fheadraíodh Caitliceas  
do éupi 'fan úirí gan cead d'fagáil  
ó'n gcleirí **Ó Gall**. Tug an Déan  
**Ó Gall** Magdóid iarrhaícth ré'n tulach  
reor do éupi i bpríomh i gCorcaigh lá  
dá mairb an Déan Urramach ua

Coilleáin ag léigearán páidíreach ór cionn uaire i gCill Fionnbarra; acht rín a phair aige da bhearr. Tug Dén na gCaitliceac fheaghrá ríri ar Dén na nGall, agur éiup rán coirce le n-a eipíse i n-áitíos. Ruadh eile, agur níor thona níod ná é: ní féadfaidé corr do éiup gan cain triom do bheagair ar, agur ní gábhadh a phad go mbioadh ré dian go leor ar bheóctaiibh an t-airgead do fholataip i gcomáil na cainneach ro. Éiup an t-áitair Tíobdóir deirpead leir an mbuaðairt ar fad. Ceannuisigh ré ríráice bláthair talman i mbliadhain a 1826, agur leas ré amach i n-a láthair cille é. Ór rón amach ní bhiot air éinne cain uaire d'fios, agur níor éiup Haill rainnteadaí irteadh riámh ó rón ar an aolacád na gCaitliceac i gCorcaig.

Um an dtaca ro bhí an t-áitair Tíobdóir i n-a feanmhónuithe píob-blápta. Tagairt na píosaíste ag éirteadct leir, agur, mór-mór, da mbeadh ré ag feanmhónuiteadct ar maithe le aothair eigin déirice. Bhí sé píom ar na feapraitibh da déiriceamhla beo. Ni docha gur eitísh ré duine riámh fé bheagán conganta. Níor b' é rín amháin. Ni phair aon iongnaid acht a mbioadh ve daonimh ag bhrat air: daoine gur thual dóibh beit bocht dealbh, daoine bí go maic 'rán traoisgal tráth, no clann a leitíordóidé,

lucht oibre agur a muisceail, Daoine tagaod a bhrad o baile cum faoiirtionn o'fagail uairde, agur mar roin de. Bioru rúil aca go léir le cabhair ó'n Aitair Tiobóid, agur níor mísfeadh. Ní roibh i n-a faochartaí ari faid acht neamhnuig go háinéite i gcomórtar le n-a phaibh le teacht.

I mbliadhain a 1832 bhír an galair buidé amach i gcaitair Coimte. Táinig reannraod uair ari mhuinniú na catrach, agur níor b'iongnaod ran. Do leat an aicid o' Duine go duine o' tis go tis o' riárd go riárd, anonn i r anall, roip riap. Ba éanntabhairtach an raois ag an gcleíp é, agur ba thian. Bí na ragairt ag obairi moch diaothaí mar ari séad-bhír an aicid amach. Níor leor a ndiceall, am. Bí na daoine ag tuitim i n-a phluaisctibh, agur níor b'fhláir gan eagla ari an gcleíp ná féadfaidh iad go léir o'ullmhuig a i gcomáir a mbáir. Ní phaibh aon baint ag an Aitair Tiobóid leip an gcuirte de'n catair mar a phaibh an aicid i dtorach. Ba cumasran. Bí obairi Dé le déanam agur níor dual do'n manach beirt díomhaoin agur ran amhlaidh. Seo féidir an tragaírt papórta dá choil féin é. Bí páilte roimh, ní call a pháid. Cuidiú ré go dícheallaí leip an ragairt papórta agur le n-a lucht conganta no go

pair an aicid ag déanamh an donair  
móri-dtimcheall a manúrtreac réin  
agus ari fuid na caitheac ari fad.

Dá mhuile é gluairfeacht na haicíde,  
ámhac, ba mille mhuile fóir é gluairfeacht  
an Achar Tíobóird. Ní tuigce bhuaileadh  
an aicid ball áiríte ná eirean ann  
leip. Ba mísiorbán teideal ari fad an  
obair a dhéin ré. Óisodh ré coip  
leabhar an báir ag ullmhusgád oícheair i  
Scóirí an bódairi fada anoir, abair,  
agus láitíreac bailí óisodh ré ag cur a  
cónmhórón i n-umail do'n baintreabhair  
óis agus ag cabhrusgád le n-a  
tíleacataibh d'aois iarrlaíte. I gcionn  
neomait eile b'férdirí guri ag cur gád  
nrde i gcoiri i n-oícheirlain a bheadh ré.  
Déin ré obair meitlē de ló ip  
d'oróche. Ba dóis le duine go mbioth  
ré annró ip annrún, tall ip i bpur  
'ran am céadna. Níor leorí leip  
obair an lae do déanamh go tíceallaí  
déiliceamhail neimh-eaglaí agus é cur  
mair éírlam airi réin fuileac i n-oícheirlain  
móri ó meoðan oírde go  
bheasach na marone agus ran do  
déanamh gád oírde. Oírde áiríte  
tugad oíche amach go tig na marb ar  
an oícheirlain. Sáoil luict píreartail  
na hoícheirlain go pairb ré marb, acht  
ní pairb. I gcionn tamallín móruig  
an tAchar Tíobóird imtigthe é marb go  
pairb ruimh ré leit aige 'ran oíche ró.  
Seo amach go tig na marb ari a lóis

é. . A leitέiro de mǎðairc iñ mar  
connais ré annrúd i ndeiríeadó na  
hordé! Fuirpeann daoine ari leat-  
mheisce agur iad ag obair ari a  
noidéall, capnán corr ñor a gcomáil  
agur iad ag cárach na scoip i  
mbraitlinnib agur dá rathad ipteas  
i gcomáillannaiib cumhang; roisctis de  
tarra leasta taoib leo agur iad  
ag doirtad an tarra ro ari na corrpaib  
d'fionn iñ mātaip no eocair na  
haicíte do rcollað glan. Ni féidípi  
cup riñr go roileir ari mǎðairc dá  
leitέiro. Aict iptis i láp na scoip bi  
an t-oíar ro go mairb an tataip  
Tiobdó ari a lorg. Connais ré  
láitreas é. "Ni éagta fóir dó," ari  
reirean, ag déanam ari anonn. Agur  
niñr b'eab, cé ná mairb ann méar do  
bagairt ná oiread iñ gios do éup ari.  
Tugad tar n-air go dtí an oíarla  
é dá aindeoim ran féin; ba gseapri go  
dtáinig ré cùige féin beagán; agur  
ó'n neomat roin amac bi ré ag dul  
i bfeabhar agur i bfeabhar no go mairb  
a fhlainte aige fé déiread com mait  
iñ mar bi mair.

Nior tair ari an atáip Tiobdó  
cómairle do tábairt d'fuirpinn na  
notaplán de dearcaib an gniomha  
ro; agur ó'n oíde úd amac ní mairb  
duine 'ran oíaplain ná larmuis tó,  
ba cùma liag no feair conganta é, no  
buime, ná mairb com duitractaí arireas

ír mair b'í an tAthaip Tiobóid féin.  
Agur níor ptaid reifearan d'á ðeas-  
obair go dtí go mairb an cátair gán  
fian de'n aicid ann.

---

## CÁIB. IV.

### TEACHT NA MEASARDACTA.

Ní mair aon cùn riór aír an mear a  
b'í aír an Athaip Tiobóid aír uct aír  
dein ré le linn an ḡalair. Bí mear  
að gac éinne aír, ba éuma cad é a  
gceisteáim no a ḡtuaipim no a ptaid.  
B'é roga na ḡfeair agur roga na  
manac é i ḡtuaipim gac éinne. Agur,  
dár nodaig, níor b'iongnað é aír luict  
ceannair Tigé na mbocht i gCorcaig.  
Ír beag ná mair cùrrairde an tigé seo  
comh dona ír mair bhoth cùrrairde na  
n-otáplán pojmir rin. Ní mair aon  
treoð aét bochtaine agur aindteirfe  
na nodaoine ann. Ceárt "Géte do  
b'ead cuitaca ro no gur veiri an ló  
cruaidh oícta; tuatais ḡalanta do  
b'ead cuitaca trácht: bí gac raighe  
duine le raigheal i ḡtig na mbocht  
agur an iomad aca ann mair leir rin  
de. Ír níor b'fada an moill aír an  
Athaip Tiobóid a ðéanamh amac gur  
dúil 'ran ól ba bun le aindteirfe a  
n-urmhóir. Tiomáin an t-ólacán go  
Tig na mbocht na rluaisigte aca, o'fág

ré mórán aca i gceapáis agur i dtísh  
na nGéalt féin. Ó fág ré na céadta  
teinteán go dealb anachraí, mór-mór  
i rna bailtib mór, agur ír minic a  
ðein ré feair buile de'n tuatac  
fimípliúde agur gan dhlíl na rpéisí  
n-éinniúd ari doiman aige acht círóid ír  
tuairíur ír achrann millte.

Ír minic a chuirpeann tuine mar  
cheirt ari féin ead ba bun leir an  
gcearaor mí-áthairí ari do bhi ari muinntír  
na hÉireann 'fan traoisal úd. Níl  
amhras ná guri ðein an daor-þruid  
agur an cnuadán agur an dub-  
uaighearr a gcuimhneadh do. Ó fág  
na Ollsóide pianamhla gan léigeanann  
gan mhuineac gan caiceamh amhríre  
uirmóri ári rínpreear le rna céadtaibh  
bliadán; agur ní raibh le déanamh aca  
dá ðeargcáib acht aitjúir do déanamh  
ari bhealaib Hallsta. Ní raibh árúr  
cnuinniúigte ná mead cnuinniúigte aca  
acht i dtísh an tábhairne. Cuirpeadó an  
biotáille agur an chuidleactha að þar  
þrónin ar a gcuimhne an fáid ír bídír  
bos rúgadé, ír, fórluor géar, cùirpeadó  
þreið ófóid-þiotáille go ro-minic ari  
buile iad. Ófóid-þiotáille ír bun  
le dá dtíuan a ðeinteápi de ófóid-  
obair ari fáid na dñcaise gur inndiu  
féin, agur ír ro-ðeinnín guri amhráin  
do'n rceal le fada fada. Niop  
b'férdirír an ófóid - þiotáille do  
freadaint, aím, an fáid ír bhi na daoine

bochtá agur san mead coinne aca  
aet i dtis an tábairne. Mar, bion  
a fíor ag cár nac féidiril Éireannais  
do deasaitt ná do coimeád o céile  
coitcianta: biondair ro-thugta ar  
chuirid i r' céiliti ar chuidéadctain i r' ar  
feanáin-deacád o tuis.

I r' leipr' d'n-a bhuil riártete go riab  
cruinn-eolair ag an Acaip Tiobdóid  
ar an tubairte do b'í ar riubal  
de bárr an ólacán ful ar érom  
ré d'á rírib ar an obair do dein  
ré i n-a coinne fé deoird. Bí d'casar  
ag sac d'ream i r' aicme ar, ba éuma  
cá n-deinidir Dia do moladh i r' ba  
éuma cad é a rúise 'ran traoighil.  
Dá bhus' fin b'í Saranais i r' Caocairiúde  
agur Siúdairíde, Earbuis Gallta,  
plaata Gallta, deasgná agur mar  
fom d'oirib ar a luéit carthinn. Bí  
tocha na haitne aige ar Caocairiú  
d'úctaictac te Caocairib Copeasáe  
'ran am fom. Liam Maitín do  
b'ainm do ro. Capaod Liam agur an  
Acaip Tiobdóid go minic ar a céile  
mar go riabdarai afaon ar Comhdaltais  
Tiise na mbocht. Bí baint ag Liam  
le Cumann na gCapaod! Cumann  
Gallta do b'eadh é; aet ba éuma ran,  
dar niodis! Bí valtarde an Cumann  
ar a ndiceall i gcoinne an ólacán  
le bliaðantaib fom ré, cé nári  
ro-mairt d'eisius leo i n-aon éor éum  
gur capaod Liam Maitín agur an

taataip Tiobáidí ari a céile lá.  
 "Tá a phíor ag an raocháil gur deimhri-  
 re cion fír i gcoinne na dhois-aicíde  
 tamall ó roin" appa Liam leir an  
 manac. Tá aicíd com dona céadna  
 i n-ári látaip anoir,—ír é rin an  
 meirce,—agur ír fada, fada tá ré  
 ag nit oírn gur turá an t-aon feair  
 amáin i néarainn a leasárrfaidh é da  
 scuirfeá chuirge. O, i gcuinntar Dé  
 ná heitig rinn, a bhrátaip spádomair,  
 ná dein ran." Níor ó'eitig ír níor  
 géill ari an látaip rin, acht chuir  
 atéuinge an Caocaine ag tian-  
 mactnam é, agur ba pós-geaspp gur  
 chuir ré i n-a luigé aip féin nári maidé  
 an maire aip gan géilleadh do. Agur  
 do géill go fonnmarí fé deoibh, cé  
 go náibh ré a feacht mbliadna agur  
 dá fíord ó'aoir fé'n am roin. Agur  
 móir-mór luict déanta biotáille do  
 b'eadh a shaolta féin, agur bí a pós-  
 phíor aige go gceapairde iad de  
 dearcaidh na hoibré do bí cuita  
 roimh aige.

Pé gceál é tainig tionól i gceann  
 a céile an deiceamád lá de mí an  
 Aibreáin i mbliadain a 1838. 'San  
 rcoil do chuir an látaip Tiobáidí féin  
 ari bun síche bliadan roimh rin ír ead  
 do tionólaidh an chuirniusgáid. Ní pós-  
 móir na daoine bí láitreach, acht ba  
 pós-eacnamaid an tooraidh fuarthas de barr  
 a gcomhaiple. Do minig an látaip

Tíobáid pín do'n chuidéachtain cao é bí rómpa. Nuair bí ran déanta do ghuair pé féidir leabhair do taspá 'ran treompa agus an geall i gcoinne an ólácláin rcpibte ann. "Seo linn i n-ainm Dé!" aip re-pean, ag cup a ainme leir an ngeall. Do dhéan tpi fíord éigin duine amhlaidh i gcaitheamh an tráchtóna, agus cupreadh an deas-obraip aip riubhal de'n iarrhaíct roin.

Ír maití an obair do dhéan Liam Máirtín i dtóraíocht. Ba thdeocair a dhéanúnusgád do mhuiintír an traoisail út go bhfeadfaidir a ngnó do dhéanamh gan bictáille aca: ramhlúiseann pé d'úinn gup mapl roin a bí an rceal aca. Ír aon cuma. B'e an cùram ba mò bhoi aip Liam ná a léirmisgád do rna daonuibh ro ná páibh gábaid ag éinne leir an mbictáille. "Cao a bionn le n-a ól ag an scapall páir de ghnáth?" aitheireadh ré, ag cup ceirte aip pín, mapl óeáu. "Uisce!" aitheireadh ré, ór áit, ag tabhairt píosaigh aip pín. "Ír cao a bionn le n-a ól ag an leoman de ghnáth? Uisce, dapu nocht! riop-uisce. Tá dóchain an daonnaidé ír an ainníde ír an éin, tá dóchain gac éinne ír gac éinnidé 'ran uisce. Ír é an rudo ír taibhise agus ír oibreannaisé d'úinn go leir é; ír é an rudo ír folláine agus ír aíreasla agaínn e. Orlaimír uile é mapl roin,

Agur i n-aonm Dé caitimír uainn an biotáille fearta." Agur is é tagad ar an gcomhaile de gnáth ná go dtógaibh garraibh daoine an geall ó'n Achtair Tiobóid.

Bí go leor leor eile i gComhaile agur fionn oifte curruingeaibh leir an obair. Mar a mbeadh ro ní féadfaidh an tAchtair Tiobóid féin teacht ari an obair go leiri ná i n-aon gaoiri dhi. Leat a chail is a comhaile com meap le gaoit, agur ba ro ghearrí go raibh daoine ag teacht féin-a déin i n-a rluaisctibh dubha. I scionn tamall bhoibh a thá d'óbair le déanamh aige agur an geall do tacaíocht do rna rluaisctibh ro. Saoil daoine go deimhn guri bain dráoritheacht no comhaéct éigini le n-a láim bí luict réanta an ólácadam comh lionmhar is comh tilip ran. Ó'n is ! tagad ré láim ari gualain oifte is earc duine aca blairead an biotáille. Cár b'iongnaibh má ceaparadai guri bain comhaéct taidh na comhaéctaibh leir? Cár b'iongnaibh má tagad na rluaiscte féin-a déin gaoil lá? Cár b'iongnaibh má bhoibh a réomha lán de peacairdibh ó duibh duibh agur gan de cùram oifte acht an geall to tacaíont uairibh féin ari leitluis? Cár b'iongnaibh daoine gá fáibh go mbhoibh bulaibh an biotáille ó n-a réomha i gcomhnuidé toirce a

Tagad te luict meirce éinige ari  
loings a leapa? Ba minic curd aca  
ro go dealb, leip. Tagad curd aca  
na milte rúise ó baile, agur  
teaptuisgead an oiread conganta  
usáda ír do béalraíodh éap n-air abaire  
airír iad. Teaptuisgead cabair ó rna  
peacairidh uile no ó n-a n-újmóir  
móir pé rceal é. Agur pé áit go  
rolatruisgead an tAthaír Tiobdóid  
dóibh é ír piop-annam a fín ré láth  
follam cum duine aca, má fín piam,  
go deimhn. "Dá mbeadh rráideanna  
Cóigrasige clúdraiscte le clocaib óir  
agur dá mba leir an Athaír Tiobdóid  
fén amán iad," airír a cleirpeac  
trácht, "ní beart oiread ír púlpín aca  
le fágáil i n-a inead fén, ná aon  
tuairisc airí acht comh beas, i gclionn  
bliadna." Plait na ndeasg-élat do  
b'eadh é ó baoir go bár gan aon agus.

---

## CÁIB. V.

## AS TAISTEAL NA TÍRE.

Go luat i mbliadain a 1839 ríap a  
náibh an obair tuisce ari riúbal  
bí an geall tógra ag da éadat mile  
duine. Bí cail an Athaír Tiobdóid i  
mbéal gac éinne fearta, agur cuiread  
máir atáinse airí tuarar do tábairt  
ari báiltib móra eile na Mumhan.

Ní raibh ann éinne d'eitead. Agur níor tuisce an cuipeadó fágta aige ná é ag a ullmhusad féin i gcomáin an bótair. Cé guri b' é Earrbog Íomhláinse an céad duine i nÉirinn do thíos cuipeadó ó ó b' é an céad aitheas do Éamhláinse. I ndeipeadó mi Nodlag i mbliadán a 1839 do tábla ro. Bí a Óeipbhriúr ós pobta ar bhuac Sionann agur do cónnúis ré i n-a thíos riúd an fáid íp d'fhan ré i Luimnís. Níor taitneamhais leir aon compórto eile ná tamall do caiteamh i bphocair a mhuinntíre féin a noibrí íp ariú. Acht dá taitneamhais leir féin íp le n-a Óeipbhriúr an realad do Éamhláinse i Luimnís níor b'aon caiteamh aimpriú ná lá raoipe ag eirean é. Bí ré ag obair gan rtaonadh gan ror moé diaónac go ceann ceitíre lá, agur tainig na céadta mile duine pé n-a Óeín ann ór gac aí. Ní call a pháid ná raibh rúil ag optóiríb na catraíc le n-a ndeiceamad cui. Dá bhus thíos ní raibh aothair bíod ná gléar fhlaitéala aca i n-a gcomáin, agur ba dá dóbair nár cailleadh móran aca leir an ocras. Mara mbeadó flaítéamhlaict na ndaoine, iorú cléirí íp pobal, beadh aii rceal go hait aindteir aca ro do tainig a bhad o baile, go deimhn. Ní beadh deoc ná dion le fágáil ag a dtíriam. Acht

b' é toil an Tíchearna gur píotróigear  
ír gur roghnúiseadó gád níod. Agur  
b' é toiladó an turair céad go leit  
míle duine 'fan mbriéir do bheit  
práidmhe le Cumann an Aitar  
Tiobdó.

Sluaír ré ó Luimnís go poiblairge  
annraoin agur cait ré trí no ceatair  
de laeteantaib ann ag miniuiseadó  
do'n pobal cad é bì mar cùram ari a  
Cumann. Le linn na haimriúin rí  
thug ré an geall do ceitíre picid míle  
duine. O'fill ré ari Coimair i  
Scómaire na Novas tar éir an geall  
do tathairt do ceatramhaid milleoin  
duine i n-aon trí reacramaine amáin.  
Beag iongnad gur cuir muinntear  
ná catraic failte ír picé roimh.

U'follur fé'n am ro do cád go raibh  
an Cumann le dul cum cinn, agur ba  
léiri leir doibh go mbainfeadó corrtaí  
móri leir. Ceap an tAitar Tiobdó  
agur a luict comhairle gur maic an  
rúd cártaide agur buinen do fholáthairt  
ír do thíol agur go mbainfirde an  
oileadó airgead airta rúd ír do  
gleanfaid an corrtaí. Bainfirde leir dá  
scuiríppithe cuige i gceapt i n-ireadó  
na buinne do roinnt i n-aircíd ari na  
miltibh fé mar deineadó o叱raic fceil.  
Ír beag uain o'fágad ag an Aitar  
Tiobdó fearta cum beit ag maectnam  
ari na nitéibh ro amháin.

Sap a raibh páit féin de'n bliaidain

lúaithe caitte b'éisgin do tul go  
Bíorpa. Ní raibh aon ionsgnaidh acht an  
rluaigh do chruinniúis timcheall air  
annraíodh. Dúibhaitit duine dá raibh  
láitreachas guri éinig slóri an Sárgairí  
rín foirgheam na fairsinge i gcumhne Ó,  
agus ná raibh de pian mórf-éinig ari  
an dánairí Tiobóid dá bárr acht an  
oibreaois ír dá mba é an feair ba lusga  
cail agus clú i n-a mearc.

I ndeireadh an Márta i mblianta'n  
a 1840 táinig ré go Baile Átha Cliath  
agus ír ari an dírithearfogus Ua  
Muireadhaig bí an t-áthar toirc a bhíte  
i n-a cumas fáilte do éinig roimh.  
B'é an t-dírithearfogus ro féin do théin  
rasaírt de ré blianta riúeadaidh roimh  
rín. Cár b'ionsgnaidh mórfóáil ari um  
an dtaca ro agus an dánairí Tiobóid  
ari na fearaibh do b'feairí cail i  
nÉirinn. Óiri ní raibh i nÉirinn feair  
eile go raibh an oibreaois ionntaoisíthe aí  
an rluaigh ari. Saoileadh go bréasfhar  
ré gaeil mór do théanamh, riú na  
mioilbúiltíde féin. Táinig maistíniúis  
agus daoine leonta pé n-a théin i  
mbaile Átha Cliath agus rúil aca go  
leagáearfaíré ré a gcearnaióde: b'éisgin  
do a theimhniusgád óróibh ná raibh a  
leithead te comhacht aige, guri pé Óis  
amáin a bí an leasgar roin, agus ná  
raibh le théanamh aige féin acht a  
beannachtaidh do dánairí. Sárgairí pan  
iad uile; agus táinig na Saranais féin

ar lóis a bheannáctea. Táinig ríus ag  
de mbaile. Léiginn Colláirté na  
Trionóide agus tógaodair an geall  
uaird, agus dein céad ban amhlaid i  
mBaile Átha Cliath amáin. Mar  
barrí ar gac níodh tuig ré reanmóin  
uaird ar maité le tig de tigcib na  
nóileactairde agus fuairtar tuisiú no  
ceactair de céadtaibh príomh maríochta  
ar an treanmóin. B' é crioic an  
rcéil guri éuirí an tuig leis ro daoine  
ag caimint i dtaoibh an Átha Tiobóid  
ar fuid na dtíri Riocháct. I n-aon  
dá bhliadain amáin tuig aodhán milleon  
duine féin éomaíre a Chumainn.

Mar is gnáctae b' i daoine ag tnúic  
leis annroin. Ó éad aca leir agus  
duibhilt curio aca go raibh ré ag  
déanamh raiðbhur ar a phaoctair. Ní  
fusáir no guri éuirí ro feairg móri ar,

B' é fírinne an rcéil go raibh a éuid  
oibre ag creacád a gaoita is a  
mhuinnitíne féin agus ag lot a pláinte  
is ag pollinnugad a ríráit in. Aict  
má b' i daoine áiríte ag cul-caimint is  
ag curi éitig air b' i daoine eile, is  
móri-curio aca, go buitheal de. Is  
iomána riúise guri cuipead ro i n-umail.  
Tábla rean-eaglair na gCapuipinead  
i gCapuipis do bheit ríó-éimhíans do n  
pobal a thagad ag éirteacht leir an  
Átha Tiobóid. Ó éirteacht leir an  
Átha Tiobóid. B' an pobal roin ag  
duibh i liomhainne ó phaoctmain go céile,  
go deimhin, agus éonnaic ré go scrait-

feadó ré an eagsair do mériodusgád  
 agur maire do chupi uifte ar cuma  
 éigim. Níor mór aipgead chuirge seo.  
 Uairí dá raiib ré i mbaire Áta Cliat  
 éuaird ré fé déin Seoíppre MicSiolla  
 Ruaird fear déanta biotáille agur  
 d'íarpprintiúr aip i gcomáil deirfe na  
 neagsaire. "Sead, a Átaír Tiobdóid,"  
 appa Seoíppre leir, "ní'l ar talam  
 an domáin fear gup mo dioigháil  
 déanta aige oípm ná mar tá déanta  
 agat-ra; acht, dá mériod é an dioigháil  
 rím, maicim duit e ar uct a bpuil  
 déanta agat ar son ar dtíre." Agur  
 tuis ré an printiúr do. Mar a céile  
 le luct déanta beorlaír i gbiotáille i  
 gCorcais. Bí móir-meas aca rúd  
 leir aip. Bí meas i gurraim aip ag  
 muinntir Murcada i gmuinntir  
 Dálais i g a luct cairpim i  
 gCorcais agur i ndúintcis eile. Bí  
 meas aip ag íreál i g uafal, ag an  
 ndúineam do b'aoiorthé cail i nÉirinn i  
 g dtíorthaithe nac i, ba éuma cat é a  
 gscríofearán. Tagað na daoine ba mór  
 comhaéit agur cail ar fuid an domáin  
 go dtí n-a réomra beag i gCorcais.  
 Cé go dtagairtir ba beag pian a bí  
 ar an réomra céadna acht pian  
 dealbhair agur umlácta. Sac níod  
 dá mbiod aige agur mórán eile go  
 deimín pojneadh ré ar na bochtair é.  
 Daoine bhoí ag riubhal rómpa agur  
 ar lóig déipse ní raiib ann pian iad

d'eitead. B'éigin dá muinntír cuiroisgád leir go minic: mara mbead gur deineadair ní tiocfaid leir imteacht ó ait go hait ari fuil na dúntaigé do réir mar cùctaide cuipead ó agur an déarla do roinnt go pairíreamail 'fan am céadna.

Níor b'fada ag obair i n-aigaid an glacáin é gur léiriúseadó dó gur mór an níod ó dá mbead ragairt i' cleir na hÉireann go ronnáir ari a taoibh. Dá bhíodh rín i' aip a b'i an t-áctar ag dul go Colláirte Maige Nuadat dó i gcoípp an tráthraid i mbliadhain a 1840. Tug ré óráid uairid ag an gColláirte agur b'é b'i aige dá bárr ná gur tós oictar olleim agur dá céad go leit mac léiginn agur cùis mile déag ari fíord de muinntír na dúntaigé rín an geall uairid. B'i Diúc Laicean i n-a cónnuide 'fan dúntaig agur tug ré cuipeadó cum a tigé féin do'n Actair Tiobóid. Agur nuair tugs an tActair Tiobóid cuairt aip ní mó fáilte cuiippidé roimh piş ná mar cuipeadó roimh. Cuir na níodh ro árdo-anam agur árdo-fuinneam ann. B'i dochar aige go ngeilleoréad muinnteari na tíre go léir do ó tárta muinnteari Maige Nuadat comh mór fan ari a taoibh. Ba dútrachtaigé anoir ná riám é. Siubail ré riор ruar roip riap. B'i an oipead fáilte ag Gallaid Ulaid roimh i' mar b'i ag

bárdoiríibh Lóca Léin. Óeim ré daonine  
 muinnteartha ó do réin tall i ghrá  
 i níor b'iongnaid é. Óeim a cail  
 daoine muinnteartha ó do i ngeas ball  
 pojmí ré. Óeim a cainint i f a cónmaíple  
 daonine muinnteartha ó do. Óeim a  
 umhlact i f a flaitheamhlact daonine  
 muinnteartha ó do; óeim a ghiocar  
 daonine muinnteartha ó do. Agur  
 gheilleadó d'acónmaíple agur fáiltigear  
 pojmir ba cuma cár gaisibh ré. Bí na  
 ghaill com ceannamhail rín aip i nDoiríre  
 Cuilm Cille; upr cùipeadair moill trí  
 lá aip. B'é an rceál céadra i leit  
 Moigh é, ní gábaid a luad: cùiptidé  
 moill aip annrúd go minic leir.  
 Mardean dá raiibh ré ag dul ari  
 cáráirte na litrieadach tré Úaire Átha í  
 i gCill Dara T'airisg muinntearpi na  
 haité go raiibh ré ann. Seo na  
 rluaisghe timcheall aip agur níor  
 cùgaodair rof neomait do acht é ag  
 maradó geall opta agur ag a  
 mbeannachaibh go ceann cùis n-uaire  
 éluis. Cùipeadó a fáid rín de moill  
 ari cáráirte na litrieadach; acht ní raiibh  
 leasgar ag an Áthaír Tiobaidh aip.  
 Ní bheadh daonine gnóthaíca mórr-  
 cùipeadach ráfta, ámhaí, gan bheit ag  
 gearpán marí geall ari an moill do  
 cùipeadó ari litrieadach an trluais,  
 agur duibháirt curio aca náir cearpít  
 marcasairgeacht do tadhairt do ari na  
 cáráirteibh rín go bhráct ari. Acht i f é

an fheasra do tuis an Phuiprælað, an fear gup ba leir na capáirtiðe, oícta ná maicraigearct do tábairt i n-airciod do'n Aðair Tiobóid ór roin amac. Bí a leitéro eile de capáirtib ag Bianconai 'fan am roin; agur nuair d'airisg Bianconai cao a bí tóeanta ag an bPhuiprælað do ðeim ré fém amlaid. B'é tainis ar ná so pairb maicraigearct i n-airciod ar furo na hEipeann ag an Aðair Tiobóid comh fada ír comh minic ír ba mián leir é ór roin amac.

---

## caib. VI.

na buiðeanta is a gcomáct.

Bí dóscaír mórí ag an Aðair Tiobóid ar buiðeantaið céoil i gcománniðe. Cao i n-a taoib ná beað? Æruinnisgeadó an ceol na daoine le céile óð, mórí-mórí ar furo na tuatá, agur nuair a bídír bailigste or a comáir ðeimnísheadó ré fém dóbíð so mb'feappa dóbíð an t.ól do fíeanadó. Ír baoßlað ná tuigtear comáct an céoil i nEipinn i n-aon cōp fé látair. I rna bailtið móra bionn cluara na nuaoine bodair tuipræac ó þotram na rráideann, agur ír minic ná taítneann an ceol fém leir an gcluair tuipris. Aðt amuisg fén' dtuait bionn cluara

an triluaistí go séasúr aitheadé aibidó  
fionnáir i gceónáinrde, bionn dúníl aca  
i gceol agus bionn fálte aca roimh  
ír cuma oile maité é. Dúirísteapí na  
daoinne ar a ruán le ceol agus  
bainteapí pheab ar a Ófáidéannaib.  
Tuis an tAthaip Tiobóid ro go cnuinn  
agus réin rí Lán-Óráid te comáct  
an cheoil dá péipi rím.

Ba mór é a dósar, leir, ar  
reomraib le haighair leigtheoiríeacra.  
Dá bhris rím cuigeadó reomraide de'n  
trághar ro ar bun domh tuis ír mar  
leacád gseasa a Cumáinn. Tuis ré  
fí marí tuigseann muinntearí Connartha  
na Haeðilge anoir nári b'fúiláir  
aðbair glinn í caiteamh aimriple do  
fórláttairt do rna daonib fára  
Ófáidéairde iad do éur ar bealaé a  
leara. Tuis ré nári mór inio  
coinne do fórláttairt dóbír reochar na  
tíghe tábairne. Coimeád ré a  
Cumánn deagáilte ó luict polaitíocra  
ír ó tuairisír i dtaoib cíppairde  
craitorí aíail ír mar deinteapí le  
Connartha na Haeðilge leir b'i  
ionntaoib aíse ar ári dtéangain  
dúthláir, agus, cé guri b'fánaé duine  
go raiib aon fonn aír an Haeðeals do  
élosóbhualað 'ran traoighal úd, tuis an  
tAthaip Tiobóid ríntiúr beag uair i  
gceónáir cílaoibrcaolte leabhair  
Uínpairde an Achar Fúilong nuair a

bitear ar tí an leabhar roin do chéad-  
éar i gclóid. Níl d'ainmneacáil  
rasairt ar áitseamh na ndaoine do éas  
airgead i n-a cónairt roimh ní mar  
reo acht ainnm an Áctar Tiobdóid agus  
ainm an Áitsearbhuis óilir Eoin  
MacCail.

Ní gábaid a luath go raibh ar an  
Áctar Tiobdóid na buitheanta ceoil  
do chotúisait no mórán airgead do  
brionnaid ar a luct tóireachta ar an  
gcuirte ba luga de. Na reomparaidé  
mar a mbidé a luct leanamhna ag  
leisceamh agus ag reancuidéacht bhoi  
air airgead do éabairt i n-a gcsónair  
go leir. Bhoi ar na buinn do  
éabairt i n-aircirt do rna miltib i  
chteannnta an rceál. Níor b'iongnaid  
gur aomhuis gac éinne gur aothar  
taoirígs a bhí ann. Níor b'iongnaid  
rhuairíte mórta ag coiriúdeacht agus  
ag cónáiríubhal mar ondúr do pé ait  
dá dtéidead ré. Agur b'fértoiri ná  
b'iongnaid gur éainig eagla ar luct  
tóireachta Cairealán Ácta Cliat roimh a  
Cumann. I fí roimh imteacáil an  
Cumáin.

Pé rceál é cuireadó bárlantair amach  
i mbliadhain a 1840 ag báisairt ar  
luct leanamhna an Áctar Tiobdóid iad  
fén d'iománp do péir na dliise. Níor  
gábaid é. Fé mar aomhuisgeadó 'ran  
bárlantair fén agus i Seanair na  
dTighearnairde i Lunndain i fí é éainig

coitcianta de Bappt na gcoimhriúbal a  
 tionólaibh fé comairce. Cumainn an  
 Atáir Tíobróid ná riottcám i pír piat i  
 n-ineadh buairdeartha i pír an mhi-áit.   
 Dá bhuisín i pír amair a bhi cónmíúbalta  
 an Cumainn ag dul i lioinmaire ó ló  
 go ló agus an dúnil, ran mbraon agus  
 ran aérlann ag dul i ndírc agus i  
 laisgead dá péip. Cé guri tuigeadh ór  
 cionn dá mille déag geimhleac i láthair  
 na gCúirt ar fudo na hÉireann an  
 bliadain do chornuis an tAitair  
 Tíobróid ar a chuid oibhe níor tuigeadh  
 an deic mille fén i láthair na gCúirt  
 trí bliadna ní ba óisónaighe.  
 Óibríseadh ór cionn naoi gcead  
 geimhleac ar Éirinn an bliadain do  
 chornuis ré, níor óibríseadh acht ré  
 céad go leití éigint geimhleac trí  
 bliadna ní ba óisónaighe. D'ólaó  
 ór cionn dá milleon déag gallán  
 biotáille i nÉirinn an bliadain do  
 chornuis ré; trí bliadna ní ba  
 óisónaighe níor ólaó acht beagán  
 ór cionn ré milleon gallán. B'fín  
 chuid de chorp a phaoitair i gcionn trí  
 mbliadán; agus, mar bappt airiín,  
 laisgoigearadh an éam a bhi ar an  
 mbiotáille ó 1,434,573 púnt aipisid  
 go 864,725 púnt. Acht do péip mar  
 óibríseadh an biotáille rcaoilead  
 ipteac an téa i pír riúicre agus bhi  
 éam triom oiféa ro comh maic. Cé  
 guri luigé conncheabairt a baineann le

téa ná le biotáille i p baoislaí go  
bhrúil an ionad díoplóidéa dá ól i  
nÉirinn pian ó foin agur gúrúab é an  
téa céadra i p bun le móri-éuid de'n  
sealtaíct atá i nÉirinn le fada. I p  
é an trúige gúrú d'ein Éireannais an  
deasmat an uair úd ná gan  
leánamaint do'n biaid i p do'n díg ba  
mó-óval doibh. Aict ni fáid gec  
abrtai: "ní bionn raoi gan locht;"  
agur, pé marí aitheáil an rean-focal i p  
fúairte na cártaide d'imirt an uair  
a biaid ar an gcláir.

---

## CÁIB. VII.

I NALBAIN IS I SASANA

Cítear anoir gúrú móri an feabhar  
a bhí tagtha arí cíppraíb na tíre de  
barrí raoirí an Aitair Tíobóid i  
gceann trí mbliadhán. I mbliadhán  
a 1842 tionólait i gCorcais ceann de  
rna cónarúbaltair ba mó dá  
bheacatár i n-aon ball pianír  
rin. Ói céad míle duine agur ór  
cionn dá phicíto buidéan ceoil láitreach.   
Táinig Domhnall Ua Conaill ann, agur  
tós ré an geall ón Aitair Tíobóid  
i láitair an trúairis luigéarais rin.  
Daoine go raibh éad aca leir an Aitair  
Tíobóid agur le n-a Cumann  
meapadair a déanam amach dá

dearcasibh seo go mairb baint aige le polaitiocht. Deinteap amhaird le Connacht na Gaedhilge fé látáir. Acht bí an tAitair Tiobóidh nro-glic nro-fionnútar, bí a chiorde nro-mór 'fan obair, agus ní eisítheocheadh le héinne briéas do chur air i látáir an pobail. Tuisgeadh coir baile agus i gceim ná mairb uaird acht corp do chur leir an ól agus go mairb fáilte aige roimh gac duine do tabharfaidh consiam dó, ba éuma Gaedheal tilír é no Gall gian tuigint. "Feapí óráipte íp eadó mire," appa Gall-Uiltac leir lá. "Ba éuma liom-ra tu id' feapí liomdóide," ar peipean, ag tabhairt físeasra air. "Íp taitneamhaisghe liom ceactar agairbh mile uair ná feapí biotáille, geallaim duit."

'San Bláthain ceadna, b'é rin bláthain a 1842, cuaird rē go Sláibe. Óitear ag taitint air le fada turas do tabhairt ar an gceactarí rin. Tug earrbuis íp cléirí íp daoinne mórta íp daoinne guri mian leo go réamhfar air cineadh daonna cimreath go hAlbain dō. Agus tugs dā mille ban ó Dún Éadair cimreath dō mar a céile, agus b'fionnadar díleasgra air. Ni mairb aon iongnach acht an fáilte do cimreath roimh i nGlaschua. Ni mairb aon teopra leir an muingín a bí ag muinntíri na catraí roimh ar. Tugadh na céadta maipínneach íp oícheas go

Maingaoth na mBeititheac é cùige agus  
 rúil ag a gcairidibh iр aca féin go  
 bfeadraibh ré iad do leasgar. B'éiginn  
 dó a mhinisgaoth, amail iр mar dein ré  
 i mBaile Átha Cliat, ná raiib son  
 buaird de'n traighar roin aige, gur  
 pé'n Uile-Comhaictac amáin a bhí ran  
 do déanamh, acht go dtatharrfaidh ré a  
 beannacht doibh go leir. Mol  
 páipéartha nuairdeaccta Slapcú a  
 fhaotar go hár. Cia déanfaidh  
 a malaist? Tug ré reanmónin  
 do phobul Eireannach i neaglair  
 Muirfe via Domnaig. Tug ré an  
 geall do mile go leit duine via  
 Luain. Tionólaibh cónfriubal mór  
 via Mairt agus tug ré an geall do  
 deiic mile duine aca ar an gcuimhne ba  
 lusa òe. Bhí an rluasg comh mór ran  
 via Céardaoine ná raiib son dul ar a  
 gcoimhréamh. Bhí a riún air. Cuir a  
 fhaotar iр a cail pímeidé chroide ar a  
 cairidibh iр ar rluasgtaibh nacl iad.

I dtoradh bliadna a 1843 tionólaibh  
 cnuinniusgaoth mór 'ran Amharclain  
 Riochda i mBaile Átha Cliat mar  
 oindir do'n Acair T-oibid agus cum  
 a chur i n-umail do gur mór an rpéis  
 a chuir gaoth éinne i n-a imteachtaibh.  
 Cuireadh fósgrat amach roimh ré cum a  
 leiriussgaoth go raiib an cnuinniusgaoth le  
 beirt ar riubal. Cuir beirt thiuic iр  
 ceathair mar cur iр naoi n-iaplaide  
 déag iр deiçneabhar báruin agus dà

fiúidíod níos airgeadach agus ríomhaireacht le dá fiúidíod feirgíre agus ríomhaireacht leis an t-ainmneacha leis an bhrógrád. Bí an raoiséal go léir ar rodaí i n-a dhiaidh. Agur mar bharr aip reo bí ré i n-a chumars a pháid i gairíriod a 1843 go raibh a bhrat ar leataid ór cionn gáe paparóirte i néarainn de theoirí Dáibh.

Ní gan peabhar mór uo chuir ar muinntir na tíre do thábla ro go léir, ní gan duath agus dian-fraochair a deineadh é. Níor deineadh é gan duine do chleacád annro i pán annrúd, leis. Agur ní raibh aon dreanamh mó chleacád dá bharr na gaoilte i pán muinntearí an Acaí Tiobóidh féin.

"Deineann duine d'fhéidir muinntir féin," aip reifreacha timcheall i pán taca pan, "an oileadó biotáille i n-aon tréacthain amháin aonair i pán dholpairde go ceann bhuadana. Feapí deanta thíse i gCaireal Muimhne i pán eadó é reo. I pán mór an tuaitim chum deiridh aip a ghnó é reocád. Mar deineadh ré noimír reo. Cuirpeann pan mór-ácaí opim-pha ám: an fáidh i pán glóiri le tabhairt do Dia níl pé ceadta agaínn beirt ag maectnamh aip aip ngsaoiltear aip leitligrí."

"I pán mór an tairbhe tá deanta ag an Acaí Tiobóidh do lucht feanta an óil, dá pláinte, agus ríaoiséal," aipra feapí deirbhíréataí an Manais; "aict,

fróisiúor, tá mo lón tigse-re crieacsta  
Slan ag a chuid oibre."

Naip eile b' deaibhreataír agus  
feair deirbhreáctar an Aitair Tiobóid  
ag Seanán agus ag a fiád go mbaodar  
crieacsta ag a Chumainn i'f a cónmaisple.  
"Malaptuis buri ngnó, mar ro'n,"  
aip reirean, ag tabhairt fheaghlá oifte.  
"Deinidh muinte plúir de monar a b'  
an óil: aip aon chuma tá cùrra mo  
raoighail-re leagtha amach agam. Dá  
dtiocfaidh neamh i'f talam le céile  
caitpeam an ceapt do déanam."

Cuaird ré go Sarana 'fan rámhaist  
i mbliadhain a 1843. Tug ré cuaird  
aip Libeappál aip Mainreachtaír aip  
Leodur agus aip caitheacáil eile,  
agus támis ré feidhmeadó go catair  
Lunndan. Cuipí an raosgal i Lunndain  
cúram nuaoil aip. Bí obair le déanam  
annró aige má b' fiam, agus do déin  
ré, leir, é. Tug ré an geall do ré  
céad mile duine 'fan catair reo.  
Séill na daoine móra ó ó com  
toilteanaíc i mbarí 'fan séill na daoine  
bochtá. An t-uafal ba mór dñil 'fan  
mbrión i Sarana ó'fhan ré gan deoir  
do blaireadó go ceann oiróche mar  
onóir do'n Aitair Tiobóid. Bí an  
geall aige dá tabhairt lá do Sarana  
peair n-oibre ó Éirinn agus cia beathó  
aip a ghlúinibh i mearc na hÍrean ro aict  
oiróige Óiliuc Norfolk. Bí dñil ag gac  
éinne, ba chuma raióibhír daíóibhír íreál

usaral iad, i n-a chuidéalaictain, agus do gheilleadarí dá ceasairc, leir. Feap galanta muinte leigheanta cneasaíta chláríbheacach ró-úincheastaíodh capaibh ériodíp a malaipr do déanamh le n-a chomhairle, darf nódig. O'eiuis comh maist leir i gchuidéalaictain na n-usaral i fí marí d'eiuis leir i gchuidéalaictain na mbochtán gan róibh gan chreidimh. Bí failte roimis agus gáe éinne tallacht amáin ag luict na dtábhairne. Measraodai ríu e marlaod i fí é ghortuigeadh. Cuirpeadarí rcata feap meirice go dtí n-a chruinniuigeadh lá agus measr luict na meirice é bárcad. Níor eisius leo. Motuise ré riúd cad a bí rómpa; d'éaluis ré ó cùl an ártáin; phleab ré iptimeas i gcapbad, agus rciobad ó bheárnain baoisil gan ró-mhoill é.

Aict amáin luict diolta an oileá agus an ghrámpairec seo bí fé n-a marlaod annró i fí annró bí failte agus gáe éinne eile roimh an Acatír Tiobóid. O'fáiltis earbog na bpríotártúnaí i Norwich roimis amail i fí dá mba thíorthaítar iad, cé gur aomáis an t-earbog céadna ná pairí duine i Sarana comh-mór i n-aigairí an Acatír Tiobóid i fí marí bí ré féin trácht. Bí acaír ari Wellington féin toisc bualaod leir. Cuir páipéartha nuairdeacsta linnroin i fíor ari a phuábaltas i fíor a raoctar amail i fí dá mba pí do bhead

<sup>1</sup> an "Times," an "Globe," i fí an "Morning Chronicle."

ag tairteal na tíre é. Is iondá  
duine mór-cáile do mol go háistí é.  
Dúbait an Pápa go raibh Láimh Dé i  
n-a chuid oibre fé mar a dhúbait an  
tadéair Peadar Ua Laochaire i dtaois  
Connacht na hAedhilge uair. Cuir  
an Caimdineál Wiseman i gcoimhíntí  
é le Peadar. Dícheabhaigh fear  
Shíorwicste na gceannasachtaí i gcoinne  
na dtúirseacá. Dúbait Liam Mac  
Habann Ua Órlaín gur aothair náomh  
a b' ann, agus uraibh an Dochtúir  
Channing ó Bortón gur b' fíú é meadó  
do tadhairt do i measc na nAbhartach.  
Beirtear Íriotaptúnach do b'eadh iad ro.  
Cuir Kohl rcpiothnóir tairtil o'n  
Rúire i gcomórtar le Bónapart é.  
Dúbait rí go raibh an cíos ceadtha  
oíche agus ná mór b' buailóide ag  
duine aca ná ag an dafra duine.  
Dúbait bean Carlyle ná raibh ari  
dormán a comh-maití aict amáin a fear  
rém,—ba mór an rpéir a cuir ri i  
n-a fear rém, ní fuláir. Dearbhuis  
beirtear eile<sup>(a)</sup> ná raibh ari an  
raogál fear ba mór thein maitear dá  
chalamh dúncair ná mar thein rí.  
Dúbait Tigearna Morpeth Árdo-  
máinaithe Gallta na hÉireann agus  
Tigearna Lansdowne amhairc. O'fear-  
faiðe leabhar do lionad leir an  
teirtímeireacht a ruairí rí ó rna

---

• (a) Mrs. Hall agus Miss Edgeworth.

raoičiú ba mór cail fé lúigé na gréine  
le n-a linn. Tángadair ari a chuaipiúc  
ó gae láid agur d'adomhúiseadair go  
toilteannach suí mór aca a fhaotair.  
Táinig Meer Shamet Alli ari chuaipiúc  
chuirge ó'n Dóman Toir. Murmaraí  
bheag dathair leígeanta do b'easád  
é seo. Siolmuis ré ó phóir ríleacata  
mósguit agur íp iomáda teanga de  
cheangáilbh binne na hEorpa do thí ari  
a tóir aige. Táinig an Cúintír Ida  
Hahn Hahn fé n-a óein, leir, agur  
bean uafar leígeanta<sup>(b)</sup> eile ó'n  
Eabhrac Nua. I n-a oteannta ro  
táinig Fhéidhme Dubglar "an Daoir  
ari Teicsead" <sup>(c)</sup> fé marí tugtaridé aip,  
agur rílaí eile de raoičiú leígeanta;  
agur ní pairí oiread íp duine aca nár  
mol go háirt é ó chroíde.

### CAIL. VIII.

an manac i gscrúad-éás.

I n-a inideoin molta íp teiftiméir-  
eacata íp gae níde eile d'adomhúis an  
tathair Tiobdóid tapí éir teacat abaire  
ó Sarana dó go pairí a chroíde ríollta  
loircéte le cùram íp le buairípeam íp  
le faitcearf. Óain cùram agur coirtar  
an Cumáinn cotlaid na hordóe óe.  
Ní pairí ror ná ríamhnear le fagán

(b) Mrs Asenath Nicholson. (c) "The Fugitive Slave."

aīse gan tairiac aīi capnānaiō aīis.  
 aīse coitcianta. Aīrgead, aīrgead,  
 aīrgead, aīrgead! tēartuis aīrgead  
 i scóimaiř gan cāc nīde. Nīor b'fūlāir  
 do'n dūčaiř gan bēit go dairōbīr  
 dealb, am̄tac, agur cā naiř an  
 t-aīrgead le fāgāil? Seo coirtairidhe  
 an Čumainn aīs dul i méid gan lā  
 agur obairi an aītari Tiobdīd aīs  
 dul i mbheir dā rēiř. Aīrgead,  
 aīrgead, aīrgead aīř, iř gan an  
 t-aīrgead aīi fāgāil. Nīor b'ē rīn  
 fēin deirheadh na buairdealcta. Nī naiř  
 aon cōim̄peam̄ aīi a tēartuisgead  
 uair de bōnnaiř de rēiř mar cuaio  
 daltairde an Čumainn i lionm̄air,  
 agur cūgađ rē a n-urim̄or ro uair i  
 n-aīrciđ. Šaoil rē t̄plāt nāi m̄ipte  
 ó. Aīi aon cūma nī leigfead a  
 c̄pioridhe ód éinne d'eiteac i t̄caoiř  
 buinn no beagán aīsigid.

“Ba ſpláthair geal gan mangā rūn  
 a c̄pioridhe,  
 If a lám̄ aīi glaic do r̄caip i scūntar  
 C̄llior.”

Nī naiř a ſiop̄ niam̄ r̄oim̄ir rīn  
 aīse cao ba ðealbar no earfam̄  
 no earfba r̄tōiř ann, agur nīor  
 fīt aīi go mbead̄ maoiř i n-earfam̄  
 aīi go b̄plāt. M̄er-m̄or b̄i rūn aīse,  
 de rēiř deallraim̄, go b̄fāgfađ a  
 b̄ean m̄uinnteartha Eibl̄r Maiciū na  
 milte rūnt le uðaēt aīse, agur, dā  
 b̄riř ūn, nā naiř a b̄ac aīi bēit deir-

eáinail plaiceáinail mar ba ébal do  
ír mar ba gnáct. Saoil ré, ír ná-  
leip, nári mírte do bheit ag bionnaid.  
Aipisid ar ceallaib go maróireamhail.  
Dári ndóisigh saoilfead éinne ar an  
gcuinninniúsgaib gúlóiriac do b'ran  
An tArdanach Riochta i mbairle Ácta  
Cluat go mbead aipisead go leor ar  
rajsáil aige. Sealladó go dtogfaróe  
cárth bheag cuimne ar aipisead an  
cruinniúste rin, agur ceapfaid éinne  
go mbead an oiread eile aipisid ar  
rajsáil dá motócarde géar-ghábaib do  
beit leip. Dá péili rin cár locht ar  
an Áctair Tiobóid má ceap ré ná raiib  
a bád aip bheit ag bionnaid aipisid go  
tiuscrláirfeac ar a buirdeantais  
ceoil ír ar lucht tréoraita a n-áruig ar  
fuird na dúncaisge? Agur dein ré  
amhlaid.

Seo ag leanamaint dá theas-  
raotári an manac ná-óideallaí ír ag  
gábaib do gán rtaonaib. Aict, róimior  
géar! agur é ag cup rluaisg ar béalac  
a leara i mbairle Ácta Cluat do gábaib  
é mar gseall ar na riacaib do b'í  
amuisg ag ceannúidh mór i mbípming-  
eam ar na bonnaiib. Gábaib é,  
róimior chláirte, feaprcaoilte na  
milte ó éraoir an óil. Ba beag  
duine dár évalaird an rceal aict  
duine gur Sioill ré ó ériordé aip.  
Cár b'férdirí a malairt, óir ír iomáda  
duine do gnóthuig le raotári ír le

cónaíreáile an manais cnearta.  
 Selábhuróde céarta, raiéidíuníde  
 an acraí, ceártúisde meirce, ceann-  
 uróde, uairle, tigsearainde, sac  
 cineál duine, éuadair uile i bhealbar  
 de bárr a cónaíreáile. Dá bhí sé rin  
 cùireadair go leir mairi atáinse ar a  
 céile agus ar éac eile caobhsaodh leir  
 i n-am an gábhair. An raiéidíuní a  
 bhi ag dul amach cum na nInnise a  
 ré a móide guri óróri cùirtiuighaodh le  
 "Abhart na Measaraibhácta." Duibhírt  
 an Tigsearain Seán Ruíréal amhlaidh,  
 agus duibhírt ré ó chroíde é. Ríú  
 amáin "Ruinn" an Spinn: duibhírt  
 Ruinn guri móri an náipe do muinntir  
 na hÉireann mara ndéanfaod sac  
 cnuorturóde aca ar son an manais  
 dánraictais a phabhlóidte aige.  
 B'é toradh na carnta guri rcaoileadh  
 a i gprapán timcheall agus guri cùireadair  
 an oifead airgead ann i f do chuir ar a  
 choraibh é go ceann tamall. Sin ar  
 dein. Ba gsearrí le dul ar cónaíreáile  
 a Cumáinn a bhuailtar, am. Agus  
 dá péir rin níor b'fhéidir leir na  
 pintíúra do chabhairt i gceónaír na  
 mbuirdean i f na feomharaidhe mar ba  
 ghnáth. Deinead imchealaíta an Cumáinn  
 do moilliuighaodh an uair ba mó do bhi  
 gábhair le n-a spiorusgaodh i f a chomhaíodh  
 ar thian-riúbal. Agus tainig an  
 gábhair agus meast na bprátaidhe  
 agus cùireadair ran corp dá lúibh  
 leir an ngluaireadach.

Ír deimhín anoirí gúri b'íad na buinn  
 do buail an céad buille ari obair an  
 Áctair Tiobdóid. Áct mā b'íad féin  
 ír dóca gúri deimeadair móran  
 maisteara i n-a rúise féin. Ír iondá  
 duine do éimead a bonn go 16 a  
 báir, agur ír iondá duine ná hólrað  
 braelon biotáille ari a anam an fáid ír  
 bí an bonn i n-a feilb gáin cead  
 o'fagáil ó'n Áctair Tiobdóid no an  
 bonn do tábairt éar n-air do.  
 Léiriúseann ro gúri bain buaird fé  
 leit leir an mbonn i dtuairim daoine.  
 Ír coidí a rád nár b'íe an tÁctair  
 Tiobdóid féin do éimhinnis ari na  
 bonnaith ro i n-aon coidí i dtoracé báire.  
 Saranaí a bhoí aí annt ír aí  
 comhairleusgád daoine i n-agaird an óil  
 an céad duine do tuis na buinn go  
 nÉirinn. Seán Hockins<sup>(a)</sup> do b'ainm  
 do: "Gába Birminghím" a tuisceáidé  
 marí leabhrainm aí. Tuis ré reo  
 beagán bonn leir ó Sarana agur óiol  
 ré i nÉirinn iad. Óein ré beagán  
 airgid airta leir. Óein Séamus  
 MacCoimhni, an céad Rúnairde a bí  
 aí Cumann na Meáraíodáctica a  
 leicéid céadra ari a fion féin. I  
 scionn tamairi péitig an tÁctair  
 Tiobdóid leir an rúnaidhe ro, agur ór  
 roin amach óiolairde na buinn fé  
 comhairle an Cumainn agur ari inaice

(a) John Hockins, "the Birmingham Blacksmith."

leir, marí ó' eaú. Do réipí marí tárta  
fē Óeileadá, ám, ní móide ná gur  
b'feairfia do'n Achtair Tíobóidh dá  
mbead fē gan bonn aca d'feicfint  
mam.

### CÁIB IX.

#### AN DROC-SAOÍL.

Iñ beag mā tús aon rítarairíde fóir  
fē Óealbháir agur aindteirfe bhláthna  
an Gáibtaír do nochtád glan. An  
duib do teacáit ari ná pprátais ba mó  
ba bun leir an ngáibtaír, marí iñ eol  
do'n raoísal. Cáinig an duib oíche go  
minic le deicí mbhláthna rícead  
riomairín, agur cáinig drioic-dicid iñ  
Ganntanáir i n-a chreo no dá Óeare-  
caib. Acht níor Óein fē an ríriof-  
millte go bhláthain a 1845. Tugad  
a cónártairíde fē nídeara 'ran  
bfróisímar agur ba ghearrí go raiis an  
báillia thialthiac de rnaí pprátais lobta  
aige. Bhoí an tAchtair Tíobóidh  
coitcianta ag taistéal na tíre agur  
tús reirean fē nídeara go roiléir an  
Dioisbáil a b'i déanta. Marí ba gnáit  
iñ iomáda cùram a b'i aili an trácht  
céadna. Tionólaíodh círuinniúisád i  
n-aigairí an Chroícta i gCóipeairg an  
bhláthain rín agur duibhírt an manach  
i Láctair an círuinniúisád ná raiis fēin  
i Ófraibháir círóícta cé go gcuimheal fē  
d'iaclall ari éacán Dioisál ari a ciontais.  
B'é a tusaílum nári cíuir eagla círóícta

duine riám gan duine eile do mharbád  
dá gcuimhneocad ré air. Acht níor  
b' iad luéit molta an ériúcta do b' le  
cómhaic aige fearta acht an gábháil  
márbád.

I mbliadhain a 1846 d'ein ré cion  
rúaiás cum na daoine boécta do  
éoraint ír do cotaighiúd ír cum a  
deimhniúisád do Spáinniúde Sarana  
go raibh an dúcais beagánas caillte.  
Cuirí ré an oifreaoit uisceacáid éigse ír  
mar éigí. An tAiltirearthois Eoin  
MacÉil cum uairele Sarana ní ba  
dúanáigé. Agur fuairiú ré beagán  
congnáin; cé gur b' éin é an  
congnáin nári bponnád ó ériúde, ír  
ná beaod gábhád leir mara mbeaod an  
éagsóiri. Fuairtar congnáin ó  
Aimeirice agur ó áiteannaibh eile.  
Leir. Mór-éirí. De'n congnáin ír  
de'n airtgead ro támis tair calaod  
anall páigád a mharad féin Achtair  
Tíobróid. Níor leor é, amháin, ná  
leat. Cailleadh na mílte i n-aithneoin  
na cabhráid agur na déiríce. Cailleadh  
óir cionn dá mile duine i dtíos na  
mboéct i gCorcais, gan dul laipteáil  
de, fap a raibh an céad ráite de  
bliadhain a 1847 caicté. Cuirtear  
reacht gcuimhí ír trí fíciead i n-aon ló  
amháin i gcaitair Corcaigé. Ó d'euríeadh  
an fógsóimí i mbliadhain a 1846 go  
toradh an Meitíomh i mbliadhain a 1847  
do cuipteád óir cionn deic mile gcoirp

i n-aon éili amáin i gCopairc. Ói  
fíche periòpe tuirsearc ari riubal  
coitcianta i Muileann Geappa an  
Aómaird i gCatair Chorcaige. Teap-  
tuisg na milte cláraí ír na milte  
duibh i gCóimhí na gCóimhíann. Ír mó  
ná ran fém do ói ag teaptbáil i  
gCóimhí na n-útríomhán do rna bochtáibh  
fiaobhar agur do rna hoscaplaitb.  
Agur teaptuisg an ionad eile aca i  
gCóimhí na leabhar ír na n-áruír i  
rna longaibh imíce.

Náir millte an raotári é, fíche  
periòpe tuirsearc ag Geappa an Aómaird  
san róp i n-aon éatair amáin ír san  
de hín óe acht comhráinn ír oíspláinn  
do dhéanamh ar agur áruiptíde beaga  
do leasadh amach i longaibh i gcuimh  
ír go páirtearóe iptimeac ionnta ír go  
fciobharóe éar fairsing no go hioctar  
puill gac a dtiocfaidh raoir ó hín óe  
ír aicid. Siop-máctnáim ari an  
gcuimhneacháin ro ír ead do bhrú cíorúde  
Domhnaill Uí Conaill. Agur óen ré  
reanduine liat de'n Aéir Tíobóid  
fén. Níor b'férdirí a malaist agur  
na céadta díbírtéad<sup>(a)</sup> do bhoí Ói

(a) Ó 1831 go 1841 d'fás 63,000 éigíin  
deoiríaróe rílán ag Éirinn; ó 1841 go 1851  
óen 1,640,000 éigíin deoiríaróe amhlaidh; agur  
ó 1851 go 1861 d'imreis 1,250,000 éigíin deoirí-  
aróe tall.

Seo or cionn trí milleon go leit éigíeannac  
díbírtéa éar fáile : n-aon teic mbliadóna  
r-éad amáin.

imteadct fē feol o Čórf Čoircailge ór  
cómair a fúl gac lā. Ní mairi te  
comróir aige acht gur tuis ré an  
Seall mar aon le n-a bheannacht do  
gac duine aca dár earradh air 1  
scómair an bódair Connachtair aig do  
bí rómpa. Acht ba beag an rólair ó  
ro; bír i e biond 1 n-urpóir na  
nóibhíteac ro ná daltairde na fean-  
bhurdean ceoil agur na daoine  
dúchraicta eile do lionad. Fuar  
a feomhráidé leigtheoireacra trácht.  
Náir fuar a chuirfint gur goll ré air  
toig a iugá a Óeirciobal do bheit ag  
ripl-imteadct éum fain agur a Cumann  
do bheit ag dul go mear 1 nóigc  
dá n-eagmair; agur cia tógraíodh air  
na deoraiotib aitreibeadar agur truime  
éigreidé do bheit oíche uile toig a  
náibhírtal ghláthair do bheit ag dul 1  
leitce comh taraird iug mar bí?

I mbliadain a 1847 moladh trí céad  
punt 'fan mbliadain ó'n Ríogailear  
do'n Achtair Tiobdóir. Cuiri an  
t-airgead ro 1 n-a cumair a bheatá do  
éig 1 n-urpóir 1 rúise iug go mbeadh  
an oiread aitrisio ag teadct éum a  
daoine muinnteartha tar éig a báir iug  
do ghlágraíodh ré fiacá bí amuis air.

'San mbliadain céadna, i mbliadain  
a 1847, fuair Earrbog na gCaitliceac  
1 gCoircailge bár; agur nuair a bí  
raigairt na fainne ag toig aitreibea  
éigrebadar an tAchtair Tiobdóir 1

Utopac an Áirinn. Cúinneadh an 1  
Uaigint do'n traoisal ná pairí  
a thófar earrbuis i n-a mearc a taitn  
éomh móri leo réin is mar taitn an  
Capuiríneac leo. Ba mór an ondúr  
is an teiftiméireacht é seo, agus ní  
fusalair no gur cùin ré atáir cusoide  
ar an Achair Tiobóid a leithead rín de  
mear is de chion do bheirt ag cléir na  
dútais aif. Níor aontuigsead 'ran  
Róim le toshaodh na ragart, amháin,  
agus coirpiseadh ragart eile i n-meast  
an manais i dtíolt. Acht níor giorr  
ran ar rogha na cléipe, cé nár b' é an  
céad éagsóir a deimead aif é, pé  
aca dá níosibh no gan coinne leo do  
deimead iad.

I gcaitheamh an Charrgair i mblianaidain  
a 1848 o'fágad i n-a maistíneac é  
le páipilír. Ó é seo tosaodh na dian-  
oiríre i ndeireadh báire: níor b' fusalair  
do gán teacht am éigin. Acht é uair  
ré i bpeabhar go mear, agus is beas  
ná go pairí ré i n-a fíalente aifír ar  
teacht na Bealtaine. Ói dóchar féin  
am ro aige go mbainfidh báipairí  
bheagsta ar na príataibh pil a roinn ré  
réin aif an fuaig 'ran Earrac. Acht  
leipisgead do fé torac an fógsaimh  
ná bainfidh oifear is príata arta.  
Loit an duibh millte iad glan amach;  
agus is beas nár bhrí an ríomhara  
ro a cusoide. Tá a fiaónaire againn  
i litir dár cùin ré ag tuiall aif

mhuinnit: Í Ráthbóin i Sarana: Bí an-mhuinnitearthaír tóirí é féin agus ná Daoine ro. "Im' taois féin," ari reifrean 'fan litír rín, "ní'l agam le nádó Acht go bhfuil mo fhláinte ag dul i bhfeabhar, agus ná mbealú cead mo éor agam go dtíréigfinn an dúnchais seo agus a bhfuil d'anacair agus d'aithneáire ann." Ag bágairt marí seo fé óeoí Í n-aithneomh a dúnchlaéta ír a shrádha dúnchaisge go téir! Acht cár liocáit airi é? Agus, cár iugad an té ná d'éagairfadh amhlaidh?

---

## CHAP. X.

### AISTEAR I NAIMHEIRCE.

Cé go raibh an taom pháraitise ag euri fór airi i mblianaidh 1849 Shluair ré airi go náimheirce ra teipead. Bí a Daoine muinntearthaír go mór i gcoinne an turair seo. Acht níor bh'aon maitear dónibh é. Bí geallta le fada aige go raibh ré anonn, agus óimh, ná bhréoráitheacht é. Cuirteadh fáilte ír píse pojmir tall. Bí loingeas ór gáé círciach pén spéir ari gnáin i gcuain an Eabhráic Nuairí agus é ag dul ari dtírí agus bí a bhrat dúnchaisír féin ari leatád ór cionn gáé luinse aca marí onóiri ír mar éomártach uigrialm dó. Ógánn Seandúiríde an Eabhráic Nuairí dileasgra airi agus

Óilean comhúaltairíodh eile amhlaidh 'fan  
 gcaistíri ceara. Bhuaigh ré cnuibeasadh  
 ó Seanáid na Stát agus ceaduitheasadh  
 dó ruithe ari an dtaoibh iarráis de'n  
 Tír Eamáin i measc Ríaglúin gceoiliúidh  
 na tíre. Onóiri é seo ná tuigtear  
 d'éinne acht go fíorannamh. Is níor  
 stádaodh ann ro féin. Tug Uachtaráin  
 Áineilice pleád móri uairí mar onóiri  
 dó agus i gcuimhne i go gcairfeadh é  
 féin agus na daoine do b'fearr aíil i  
 nAineilice ari a céile. Agus an uairí  
 a bhí ré bheoraithe caitte ó'n ionad  
 oibre agus gan i n-a cumas eisighse  
 ari a leabharáid tainig Lear-Uachtaráin  
 Áineilice agus taoireasach Aípmh ari a  
 chuaighiú go dtí an reomha mar a  
 nraibh ré i n-a luighe tall. Mar a céile  
 tug taoireasach an Chobhlaig ceath do an  
 tAilleann do léigearán i nOttarlain  
 Ídeanracóla. Gléas mná uairle na  
 haitéaltóirí ann dó agus tainig ór  
 cionn ré céad duine cum éirteacáta  
 leir, cé nár géill a lán aca dá chreid-  
 eamh i n-aon corp. So deimhn do éinig  
 minírtír na haitéaltóirí go dtí n-a  
 pobail féin 'ga piád leo ná beal aon  
 páirtpeacá aca an mhaidean úd i gLuighe  
 i go bfreatharóidh teacáit cum éir-  
 teacáta leir an Acaip Tiobóid.

Is iontuigte ná nraibh aon teopra  
 leir an bpráilté do b' ag deopairíodh  
 na Fórola roimh, agus i go opta bhoí  
 an t-áctar an uairí éinigeadh ré i

Scuimhne do dhuiine aga annro ir annphúd tóráid éigin dár bhuaileadar le céile i n-iatáib Éireann tar éis bocna tall. Bí fáilte beagnach ag gac éinne pojair agur bí ionntaoibh ir doicair ag gac éinne ar. Tábla dhream airíte, mara ir gnáthach, agur mearadair úráid do dhéanamh dá cail ir dár phaoctar ari maite le n-a mbriéitíibh féin ari leitligh. Mear lucht polaitiochta é cùis i n-aclann i n-a náimhdiibh féin i dtaoibh na Daoiinne. Acht bí an tAitair Tiobóid níos-ghlic níos-ghorta óisib, agur d'fás ré fuita féin an impiearcáil.

Bí ré ag taistéal na Stát go ceann dár blátháin go leit. I gcaitheamh na haimprise rím do riubail ré céins Stáit ari fíord, tuig ré cuairt ari trá. Céad baile mó, taiftil ré 37,000 de míltibh pliúise ari fad, agur tuig ré an geall do leac-milleon dhuiine. Táis naoi mile dhuiine an geall uairí i gCatair Sain Laoire féin, cé ná raibh ré ari a chumars óráid púiblithe do tabhairt uairí i n-aon árúr d'áruiptibh móra na catraíochtoirí gan a bheit do péiri a chorp ná i n-aon shaor do.

Cait ré tamall aimprise i gcoillteibh árca anfáir ari maite le n-a pláinte. Sáoil ré go raibh na tobaír leaigh air go maist ód; acht, mo céins céad leán! An fáid ir bí ré annphúd do

leigheas ré an tAifreannu Íaoimhá  
 féin rpeir amuis, agur gan de pobal  
 aige acht ceatrlar duine. Níor  
 b'fhláip gan uaigneas cnoide aisi um  
 an dtaca roin agur an taithise do b'i  
 aige tráth ari fíuairistíb móra ír ari  
 pobalaib lionmha. Agur bhoí an  
 t-airgeas com gann airi go minic ír  
 marí bhoí an pobal, marí nári rcair an  
 fílachamlaet cnoide leir go héas.  
 Tráth agur é i mball éigin airgealta  
 i nDeirceart na Stát cia éarradh  
 ari acht ceatrlar bhráthar ó Éirinn agur  
 iad ag gluairreacht riapí amach cum  
 clochar agur mainistír do chur ari bhu  
 ann. Tábla gan oiread ír feoirilings  
 ag éinne de'n ceatrlar ná aon bheirt  
 aca airi go ceann níor b'fhor catam.  
 Ír ead a thain m'athair Tiobóid Dóib  
 ná cúpla céad punt do tadhait ari  
 iaraíct dóib cé na c móide gur fán an  
 oiread i n-a ríilb i n-a ndíair ír do  
 éotiosa é féin ír a luict freastail  
 go ceann reacmhaine.

Saorleas i ndaimhince, leir, go  
 dtagad leir taomanna agur aiciú  
 do leasgar, agur tainis maipínis  
 agur oírais ag tríall airi amair ír  
 marí thainidír i nÉirinn ír i nAlbain  
 ír i Sarana na nGall. Fóiríor! ni  
 pairí de buair aige a phanta féin do  
 leasgar ná do bogaí; agur cé go  
 pairí ré tuilleadh corrta rul ari fág  
 ré pláin ag a talamh ón tcair b'i fonn

oír filleadó aír ír níor b'fionn go  
utí é:

“Ére go n-iomad a poist  
Innté ír áil uiom Úeit a nocht,”

aíra Congal Cláirinseac agur é as  
filleadó fé óisighair aír a Óanbain  
dútcéair tā bheir agur óa mile  
bliadán ó roin ann. “Aoibinn Úeit  
i mbinn Éadaír,” aíra Colm Cille  
agur a buairdeam ériordé aige óa  
bhrigdád leir pén aír an dtaoibh tall  
de Spuc na Maoile tā riap le mile  
bliadán ó roin ann. Níor luig a ná  
fan de uaigneach an deopairde do b'i  
aír Óonatur Earfog Geatdealacl  
Fiesole agur é aír riubal i gceim i  
scúntar DÉ mile bliadán ó roin ír  
bheir.

“Mo Úeannaíte leat, a rcpíbinn  
Só hinír aoibinn Éaigá,”

aíra Seathún Céitinn ó ériordé amach  
agur é ag reolaíod litre go héirinn ó  
Róinn na hEorpa trí céad bliadán  
ó roin no mar roin. “Táim as  
riop-éamhneam aír mo tallán dútcéair  
agur tā éad agam leir an litri peo  
agur a gearrhaíte ír Bainfirid ré ói dul  
go Slor-peoirtán na Fódla rall,”  
aír’ an tAthaír Tiobóid agur é as  
rcpiobád litre ó Aimeirice i mbliadain  
a 1850.

1 mbliadain a 1851 d'fág ré mile  
rlán ag muinntir na Stát. D'fás

ré mile ríán go Spáidóirí capannaí  
ag uairibh uile an Oileáin Úir íp ag  
deoparóchtibh tilse an Oileáin Laé-Úlúir,  
má'r ceadta rán do tábairt mar  
bairte ar na deoparóchtibh a thíbriúiseadh  
ó "Éirinn Ápparóid na n-ollamh íp na  
naomh." D'fág ré beannaith íp mile  
ríán ag a cálphointí iomadamhla agur  
d'fhill go tóireachtais coimhcheasúnú  
anall.

---

## CÁIB XI.

AISTÍR EILE.

Ní raibh im' Aitair Tíobóir aét  
oibríoch spomhaí caitte ar a cheact éap  
n-aír go hÉirinn mí na Nodlais 1  
mbliaodain a 1851. Aét ba taitneamh  
leir rúil do leasadh ar  
fleibhítibh árda íp ar iataibh úra na  
hÉireann aipír. Ba taitneamh leir  
rpeár na Nodlais of a cionn agur  
aer na Nodlais timcheall aipír i n-a  
talamh d'úctaír. Ba taitneamh leir  
cneartacht agur crialúcheacht Gaeitheal  
neamh-loitche do tábairt pí neapára.  
Ba taitneamh leir na fean-cálphointe  
do bhualaodh uime. Agur cé guri d'óis  
le duine go bfacair pí a thá d'úctaír  
diosb le linn a phaoisail, ba taitneamh  
pór le n-a cíoríde móir luict dealbháin  
agur cónaraithe aindteifre d'feicrint  
aipír; móir-móir ó ba iudh e ní facair  
pí feapí riubail ná duine eile ar lorg  
déirice an fáidh íp bí pí i n-dímeirce.

Tar éir tamaillín do chaitream i mbáile Átha Cliath do ghluaír ré air ó deap go Copcaig. Cuanadh ré cum cónmhuireadh i bprocair a ñeapbhraicára i Leitrim; agus níl aon call le n-a plád go raibh aitriúasach ar a muinntir ír ar a gaoilteibh ír ar a cairidibh uile 'fan Mumain an uairionn Connacht an t-aithrisgád mór do b'í tagtha ar a chéile. Ní raibh ann i gcomórtar leir an manac aiciúde do b'í ann trácht aict mar bheathrachád i mbuidéal, díreac. Munarai raibh, féin, níor fhor d'ó aict ag obairi comh d'úctaictac ír mar d'oibrithe ré muam. Munarai b'férdirí leir dul amach ar lóis na bpreacaíochtaí i rí mar ñeineadach támuis peacaig agus ar oícheairg agus lucht gáobtaír comh tuigí ran ag tráall air gur ñeapri go raibh bolait na meirice comh roiléir láidir i dtísg a ñeapbhraicára ír mar b'í ré muam i n-a tísg féin i gcaitair. Copcaig. Agus níor gcaoil ré oíchead ír duine aca uairibh gan an geall do éabhairt do gáe círiortuithe aca mar aon le n-a ñeannaictain, agus cabhairi d'á n-éas-muir d'á mbeathrachád leir.

Ír fúrar a chuirint gur fág ar thian-obair leo an rásairt d'úctaictac ar láir aipír rara fada. Lá Féile Óruigde i mblianaidh 1852 chuit ré aí a ñeapam i n-a ñeomra agus gaoil a cairde go raibh ré marb d'á ñeapcaibh. Aict támuis ré ciongse féin i gcaitream

na hoitde, agur ba mian leir beit ag obairi pē òireasach an lae. Ári aon cuma com luat iр éuair a pláinte i òireabhar éuili pē faoi i n-aice Eagsaipre na Trionóide i gceataipr Coimcraighe i gcumha iр go òireadhar pē an tAifricieann do leisearm ann ór roin amach. Acht d'fág a ònchráct ar lár aifir annro e láitheac, agur b'éiginn do bailiúsgaod leir go Maideirí aí maite le n-a pláinte i ndeireadh an fógsaimh i mbliadhain a 1854. Com-nuisg pē annrúd i òruinreál. Ói ríáiðeanna an baile seo com árro rian, agur an manach féin com donaíde tnáitóte, ná pairb pē i n-a cumar aon coiriúdeáct go mb'fíu a áireamh do déanamh laftmuisg. Níor mait leir níráid do déanamh de chéibadair na ndam acht com beag. Cárbaid ríáiðe do b'eadh iad ro, agur beitidísg iр ead do chapsaingisgeadh iad ari ruaidh an baile mór. Ói gilear ioncúirta eile i n-úráid ann leir. Ámair i òruinreál eataoíreac do b'eadh é seo. Óioth pē ari ioncúir as daonnaíochta, agur oibríosg ari a rocairreac i rtisg ann. Ba fuairlas leir an Acair Tíobóid úráid do déanamh de'n meall ro; agur da òrnisg rin ói pē ari ñeagán riubhlóide an fáid iр ói pē i Maideirí. Níor b'iongnaod truiume ciorrde iр uaisgneaf air iр é caicte annrúd a òrfaid i gcein, gan ann corruidhe, no

beagnac de, gan gaoilte gan cairde  
 i n-a comhangar. Nuair cailltear  
 daoine da leithead i mbliat na hóige,  
 no iorí ériomadó ir liatad óis, bionn  
 aitreachas ar a lucht aitne de gnáe.  
 Ní móide guri gábhado ro-aitreachas,  
 mar guri minic nár b'fearra do lucht  
 mór-cáile maireamaint cum go  
 mbéannaod an soir oíche. Féad bóna-  
 rapt: cé nár nua an soir ar an  
 leomhan úd nár tairbhe do féin da  
 n-airbreoeadó piléar i láp a chro Óe é  
 i gcoinn a raoctair ná mar d'imreis air  
 ré Óeoit. Féad eimit ír Teon ír  
 an tArdair Ógán Ua Spáinnais: táid  
 a dtuimír ír mórán eile da leithead  
 mar Óeaghsrompla agaínn ó'n lá  
 rciobad uainn iad. Féad Domhnall  
 Ua Conaill ír Seán Mírtéal, gan a  
 tuilleadh do bac: nár ériuairgmeileac  
 an rceal aca rúd é ré ériú a raoigair  
 agur go leor Éireannach as dul i n-a  
 gcoinnib go ro-dian. Agur féad an  
 tArdair Tiobóid féin! Tugann lucht  
 eolair mar éuairíum uata guri tóis da  
 míleón deas duine an geall uaidh  
 i gcaitheamh a né, agur b'f ré le  
 maoiðeamh as a n-ústóir nár  
 b'frireatas an geall roin niamh. Níor  
 b'fúláir no guri mór an compóid an  
 méidín as an Abhartach agur é go  
 raon lag i Mairdeir amuis. Aict ar  
 leor é cum é cormaint ar Óileanear ír  
 ar bhuairtoreamh aighe? Níor leor.

In-a Óisach rian ip uile óuairí a fháinte  
beagán i bpréasáir ann. Táinig ré  
aibhile i Óitorac an fógsaimpi  
mbliaodain a 1855. agus reo ag dian-  
obairí ariú é.

---

## CAB XII.

### DEIREADÓ A SÁOÍSAIL.

1 Óitorac an Earragáis i mbliaodain  
a 1856 ba Óibhailí do tuitim ag an  
altóiri lá agus é ag léigseamh Áiríunn.  
Tus ré dian-iarrácht féin Áiríunn  
do chriocnuigád agus b' é toil Dáibh  
eiliúis leir. Aict ba leorí rian mar  
fógsaodh; agus ériúche ariú níor tóis  
ré aip féin an tÁiríunn do léigseamh.  
Ba ró-follur do'n trluas go raibh an  
lá bpréas ag déanamh aip fearta.

An fáid íp b'í ré i n-a cónnuiríde i  
Leitinnis tarí a éir ro ní raibh aon  
iongnaod aict an cion do b'í aige aip a  
Sáoltaibh. Phógaodh ré gacé oríóche iad  
júiomh dul cum fuaín do, aip eagla ná  
beardh ré i n-a bheatáidh aip marún. B'í  
ré ag dul i laige agus i laige agus  
b'éigin béalteac teine do bheit  
coitcianta i n-a freampla. Níor leorí  
ro féin. Sáoil ré tarí éir tamall  
dá mbeardh ré i gCóip Coimsearé gur  
feaprt a piacád aerí na haité rin do,  
agus d'airítris ré ann i n-aindeoin a  
dáloine muinnteartha. Moé diaodhac

Úi ré ag a ullmhuigheád féin annró i gcomhair an traoisail eile. Úi rán ag díuiideamhaint leir gac neomat dá gcuimheád ré òe; acht, má b'í féin, níor t'fheig an trean-fhlaitheamhlaict ná bappt na féile fóir é. Sé reacmhainne roin i ló a báir cuaid a òearbharatáir Coimac ar cuaid a cuige go dtí an Cób. Is aip a b'í an ionsgnád nuair a chónaic ré bóird b'íde leagtha amach aige i gcomhair riuaság. Soláthuis an tAitair Tiobóid an fhealad ro mar thioigil ar ógánaí a b'íod ag fhearrtai aip.

Níor b'fada uaird teirmeád a pé an uairi úd ám. Úi ré ag dul ar ó ló go ló. Cúpla lá rul a bhuaili ré bár do chuit ré ari an uirlári. Bain an tuirmeád roin a uirlaibhra òe agur a mheabhair cinn. Tógaí lámhreac é agur fágsaí i n-a luigé é 'ran leabaird. Is gcionn tamall támhig ré cuige féin beagán, agur báilis a ghaoila ír a cálidte ír a òaoine muinnteartha timcheall aip i ndiaid ari ndiaid. Ó fáiltis ré riompa; túig pé comhairle òdirb; agur, an uairi a b'í ré riolás cum rán do òeanamh, bágaír ré i leit oifte agur bain ré fiocháir na crioife òe céadtaí aca. Seo é an obair beannuisge do b'í ari riuibh alige nuair támhig an bár i gcan fíor aip dírieadc pé mar thagann codlaid na hoiòche ari an recláibhuidé

coifíteá. Marí atáinbhrád i dtáosadh  
deas-fágairt Saeódealaig eile trácht:  
Ó'fheoirí an teanga nári ríearb i  
rúairíotib,  
Ó'fheoirí an teacáitíre ó fílaitear do  
táinig,

\* \* \* \*

Ír do bhoiò ag cornamh na bpreacaíodh  
Sátan."

Cailleabhdh é an t-oíctír lá de mí  
na Nollag i mblianaid 1856.

Tar éir a bháis bí a cíorr píle cláir i  
neaglair Óiridh Fhionnphéir i gceatair  
Cóircais agus aibidh na gCapuairíneac  
uime. B'é píní feapar tóbála na  
neaglairfeo. Marí a céile, b'í  
píní feapar roláchtach na hoinise marí ari  
cuipeadó píle'n bhfód é an dara lá Dées  
de'n mí céadna. Bí leat-céad mile  
duine ari a fócraind do péirí marí  
innítear túinn. Tugann oírlas  
agus ariptíniú tuíar ari a uaitis sur  
indiu agus rúil aca go leasárrai  
an tuíar ran a ngalar ír a gcpréacáta  
píle marí leasáar a bheannaíte agus a  
cómhaile taré an truaileas trácht da  
riabhdh.

Níor b'iongnaidh bhrád go bhrúinn an  
bhrácta ari Óiridh árra na gCapuairíneac  
ír ari muinntír na hÉireann i  
gcoitcínne ari an mbaint do b'í aca  
leir an manaí ro, marí nári rúgaibh  
riamh ari bhrúim na Cpuinne a com-

marc t'feapí cum trosa i gcomhne  
 an olaċáin agur i ӯfəbəpi na mearp-  
 arðaċta. Aduiżżeann an uile duine  
 ro, ir cuma Haedöl iad no Haill. Ir  
 oireamħnaċ agur ir speideamħnaċ an  
 jidu a dealb do beit le feicrint i  
 läji na caċċaċ i mbaile āċċa Ciat  
 mar ap deimeaħ ragaġt de i mblat  
 na hōiġe agur a leitčet eile do beit  
 i n-a ḫeġaram i għataip Ċopċaġże mägħi  
 ap ċu ill a ħaotaqi cail Abxtail do.  
 San dealb san cajn aċċa le feicrint  
 annro nā annrū, āmċaċ, cum ainn  
 an Abxtail do ӯwanuġaħ idha ippreaħ  
 a cail agur a cōmaripli i għixxim  
 Haedöl an f'id agur ir-ħu an  
 cion agur an dñičċaċt ir-du al-odib  
 jiġi.

---

## CÁIB XIII.

TORAÓ AN TSAOÍTHAIR.

Tá leat-céad bhláthán ír bheir  
 eaitte ó cuipteað corr an Achráidíobdóid  
 'fan ní. Níl intiu 'n-a chroíde ná i  
 n-a énámaibh na 'fan intinn a bhi aibid  
 trácht acht doilín círe. Mara bhuil, féin,  
 ná raoileadh éinne ná fuil, féin' n dtarán  
 ro, i dtorlað a fhaotair acht neimhniú.  
 An riol a cuipteað 'fan itír de ghnáit  
 ní baintear bárraide no torlað an  
 tril fín cum go mbionn an riol féin  
 agus fán ann acht luanche. Cuipteað  
 riol agus cuipteað cuipt; acht ní  
 ghnátaid comórtar do théanamh eadairtá,  
 agus ní móide fáil ró-oileathnaid an  
 beairt a théanamh acht comh beag. Acht  
 ó'r é toil agus deonuigaid Dé go  
 bhráinn ír go n-aibidéann bárraide  
 díreacáid de réirí mar deintear luanche  
 de'n tríol ní péidír do lucht fáire fán  
 a tábairt fé n-deara, mar a céile, go  
 bhuil torlað fhaotair an Achráidíobdóid  
 ag aibreáisge ó'n ló do ríneadh a corr  
 fé deoraibh ríláis i gceónírlain cumaing  
 le haip na Laoi. An lá cuipteað riol  
 i gceáid ní ghnátaid gar no billeoig o'fear-  
 rint ag pheabaid ar tair gnáir  
 talman; agus tar éir do'n billeoig i  
 féin do nochtadh ní ró-meara a cuipteanann  
 rí Óg minic. An uairi d'achair gar  
 na Meáraíodachta go mall ar luanche  
 an Achráidíobdóid, má'r ceadta an

comórtar ro, tábla go piab an dhoctúin ag feicteamh léi. D'árdúintibhileoga Sallta ír billeoga bhéise a scinn nimhe mórfotimcheall uipre agus d'fágadair san teag Ír san roilte na ghréine i. Acht níor pámh leo i mhucaidh ná i chlapadh, féin. I gcionn na haimriúe cuireadó rpéis innte. Níor b'annamh an tAchtair Urramach Tomář De Buys agus an tAirtdearbhos\* d'úctaictac deopradta gur ionann a fionne agus ainn a tíre d'úctaict ac tacaínt di agus a molaó go háistí. Bí rí ag teacáit cúnche féin pé'n molaó ro agus ag dul i bhfeabhar i n-oidiúth air n-oidiúth, agus ír ionadha riop-Saedeal a b'í ag fheartaí uipre leir an aithriú. Scuireadó a cumári cnearta de réir mair bí rí ag at agus ag bollaist agus ag bláthuig. Cuireadó mair cúnram i dtíráit air Óró na gCapuifíneac an talamh do ghlanaidh i n-a timcheall agus lán-airpe do tacaínt di fearta mair ba dual d'óib. Agus seo inndiu i, céad molaó le Ríg na nDúil, i n-a holl-éanann áluinn ag rileadh a ríl beannuigthe féin ari iataibh ársa agus ag ríneadh a leacan-géas tair cónisib fórla.

Tá rí le maoirdeamh ag Cumann na gCapuifíneac ná pábádair tair bhuiléamh ag obair an taca ro no go piab an

---

\* Archbishop Ireland.

geall i gcoinne an óil tóisctá ag tá  
céad mile Éireannach uatá. Démhniş-  
eann ro gur círuinn do éuis Earfuis  
na SCAITLICEAC círrairde an rceál an  
tan do éosctári na Capuirínis cum  
an meafarairdáct do leatád ari fuio  
na tíre. Léirmiseann ré óúinn nári  
rcaoir na Capuirínis féin uatá le  
failliúise an oifreacáct oifreacáic íp an  
mór-cáil d'fág an tAcháir Tiobóid  
aca le copaint íp le buanúsað.  
Tairbeánnann ré óúinn ná fuil Éirean-  
nais an lae indiu caillte éap fóili acht  
comh beag le n-a ríneapil a bí muar i  
n-aimpír an Achar Tiobóid. Agur a  
buriðe le Dia indiu go Úruil ré  
d'aodhári luitzáipe ag fo-óume de rna  
miltiú a tós an geall ó lámaití an  
Capuirínis óútlaictas an trápi-obair  
céadna íp mar bí ari riubal ag eirean  
d'feicrint ag dul cum cinn aifír fé  
cheorad íp ré comairice bhráitípe go  
Úruil baint aca, mar a céile, le Óir  
cúramáca Sain Prioinséir.

Innisteapír óúinn go minic gurab é  
an tÉireannac an feapí íp mó óúil  
'fan ól i rna tiosctai ro, agur íp  
iomrá Éireannac agur Hall a cpeito-  
eann é. Íp é fírinne an rceál gur  
luigá de óis meirce ólann an  
tÉireannac ná mar ólann éinne da  
bheit cónúirpan .i. an tAlbannac íp  
an Saranaç. Agur íp amhaird a bí  
an rceál i gcomhnuidé. Do óearbúis

iŋ do ḫeimhniſ Domhnall Ua Conaill  
 ro i láthair an Achtí Tiobáid périn.  
 Agur dá mba phu é go mbeath  
 Éireannach i gcoitcínne beagán  
 tuigthe do'n ól cia ḫóisfað oifte é?  
 Ní hainb teoirí le n-a mbuaidhreamh ná  
 le n-a gcuadán le ciantair agur  
 iŋ ari éigean ḫrágað meadó coinne  
 aca acht ájur an óil i ndeirfeadh báire.  
 Mórl-mórl níor Úail pham do muinntir  
 na hÉireann beit ḫpriumlaigthe agur  
 níor ceadtuirgeadó go ceann na  
 scian dóibh beit chroínamhail baileac.  
 Iŋ beag ḫaeðeal nári aipis uair  
 éigin an rceal úd a bhoið go minic i  
 mbéal Seáin illí Cúpprám an t-ollamh  
 dulše. Bí feair eile dulše i mbáile  
 Átha Cliath an aimspeair céadna, agur  
 bí copn lúacáin aipisid aige agur an  
 abairt "Éire go Bráct" ghearrta go  
 maireamhail ari éadan an coimh.  
 Úail ḫaisdiúir ḫailea cùise ipteac  
 lá, agur connair pí an copn iŋ an  
 abairt. "Copn dear é rin," ari  
 reipean. "An fada agat é; agur  
 an fada an abairt rin airi?" "Tá,  
 leir an fáro seo aimspeair," aip' an  
 feair dulše. "Má tá," aip' an ḫais-  
 diúir, "tá pí fada go leor ag  
 bhprieadó na dulše agat, agur ní ḫág-  
 fað-pí a leithead iu feilb fearta."  
 Agur d'áiltiuig pí leir an copn gan  
 focal eile do páð. Náic pí-léir agur  
 an ḫaoigh amlaird nári b'fériodí ponn

ar ḡaeðealaib aipsead ná rtóir do  
 čup i dtairce dā mbeal ñ an čaoi aca,  
 réin. Ba meara tñi an cár as  
 ḡaeðealaib i scoitcinné ná mar  
 unction as an raiſdiumir agur é as dul  
 irtead i bráipe an unctione, no as an  
 mairnealač voct a beal i látaip na  
 níðarþ-čonn agur an gaoč móri as  
 bagairt þáip aip. Beag ruim a čuir-  
 eann a leitcérde rúd i n-aipsead,  
 agur, dā réip rin, cár unctionad san  
 Eireannais čearpa do beit ró-črioč-  
 namail ná fonn ořta fo-þinginiče  
 aipgido do čup i dtairce? Acht de  
 réip mar rcaoirfean ḡaeðil ó rmačt  
 Hall ir de réip mar taðarrfari gneim  
 dónib ar a gcuirc talman réin čipio  
 agur tuigrid com cnuinn le n-a  
 gecómhurratib cao i aipsead agur  
 cnuaruðad ann; ni čiocfarid le  
 héinne acht le cladaip eitcis faillige  
 ná leirce do čapad leo, agur mar  
 óiošal ar a bpeabur filippid beannaacht  
 agur lán-rat Rios ná uthlaitear i  
 n-a uthraraib ořta. Molfar an  
 meararðačt agur áipmeocap a buaða  
 do'n aor ós i rna rcoileannais;  
 cuirfean an meirce nimé fé uthoč-  
 mear agur fé čapcuirne: beið a fiop  
 as gac éinne, ós aorta, pearta nač  
 aðbaþi bív an biotáille, acht, i n-a  
 mead ran, guri deoč conntaðarčač i,  
 agur guri beag nač meara móri-čuirc  
 vi ná an nim marþta réin. Beið a

riú-fíor aca gúr feapári an triláinte bionn aca ro ná blaireann i, agur gúr ria maijúd ná marí maireann luict caorféada na thíse. Beir Ó a fíor aca, fóir, má bionn dúnil 'ran mbrión ag achtair no mactair go mbeir Ó a gclann amhlair Ó, fóimior. Cuimheap i n-umail doibh i n-diaidh ari n-diaidh go bfaighann trí céad éigint duine bár gac lá 'ran treacátmáin de Óearcail na thíse i níomhreacht Sarana ari leitligr, agur gúr mó ríoghbáil a Óeineann an t-Ólaclán do Sarana i gcaitheamh cùpla bliadán ná marí Óein cogadh tuairceirte Óifrice ó Ógáid Óeireadó. Agur Óeánfar Ó an t-eolair ro ip eolair dá rásáir móir-maitear i gcionn na haimriple.

Ná bio Ó éinne ag a chur i n-a luigé ari fém gúr duliste iarrachta Óeánfar Ó an meaparaidh acit do leatadh ip do buanuigád i nÉirinn. Ní hiad. Séanfar Ó Éipeannaig an t-Ól ari maité leo fém agur marí olc ari na neacáib nimhe ná molann de chuaighertal i gcomhair ari n-oirdeacsír acit de péip na caináig iocam ari an mbiotáille. Séanfar Ó Éipeannaig an t-Ól ari maité le n-a dtalamh dútéair ip le deasg-Óáil a rímfeap. Séanfar Ó Éipeannaig an t-Ól cum a Óeimhíuigád do luict cartha airmucán go bfuil fír-meap ag clannaiib Óanban oiféa fém marí ba dual doibh. Séilfí Ó Óae Óil do

éomhaiple na cléipe mar iр gnáthas leo. Iр é cónaille na cléipe an bhráon do réanach, agur iр é tuairim na cléipe ná fuil i n-ári mearc intiu Cumann eile níor oireamhnaíse éum an bhráon do éur pе tâir ná Órdo Fhóinreir Naomha. Séillfis Gaeál do cónaille an Cumainn seo i n-onóir an Uachtarán a bhí ag reantóirreacht ar Gaeálsg aca ari fuid Éireann uile 'ran réamhao soir d'eo agur i n-óil-cuimhne an Óráchar bith-dilir Miceál Ua Cleirigh. Séillfis Gaeál, fóir, do cónaille na gCapuairíneac i gcuimhne an Achar Apt Ua Laoighaire agur an Achar Tiobóid Maitiu féin. Séillfis riad d'oir agur curdeocair leo go dtíceallaí mar ióigál ari an obair atá ari riubhal ag an Órdo le bliadantaib ari ron na Gaeálse, ari ron na mearaíodáctica, ari ron gac deis-iarraícta d'á dtuistear "Do éum glostaire Dé agur Onóra na hÉireann."

Mo cumann iad na Capuairíneac ! Aothair uaithair dom péamhád ó láimtheaghsráchar aca mar mairé ari an Leabhrán ro.

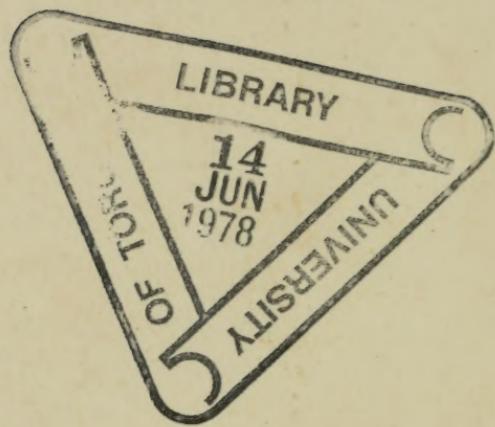


**PLEASE DO NOT REMOVE  
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

---

**UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY**

---





UTL AT DOWNSVIEW



D RANGE BAY SHLF POS ITEM C  
39 10 15 25 07 007 5